

HRVOJE BARBIR BARBA

TELMAH

ILI PET STOTINA RAZLOGA ZBOG KOJIH NE TREBA PISATI POEZIJU

Foto TOMISLAV ČUVELJAK

HRVOJE BARBIR - BARBA, rođen je 25. siječnja 1961. godine u Pločama od oca Zvonimira i majke Nade, rođene Hergenreder. Osnovnu i srednju školu pohađao je u Pločama, a pravni studij nastavio je u Mostaru i Banja Luci. U književnosti se javlja početkom osamdesetih godina objavljujući pjesme u raznim časopisima Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Do sada je objavio slijedeće zbirke pjesama:

Balada o cvrčku i tovaru, pjesme, Književna zadruga, Sarajevo 1986. g.

Drugalica, roman u stihovima za veliku i malu djecu, Književna zadruga, Sarajevo 1990. g.

Najniže klase poezija, pjesme, Rival, Rijeka 1991. g.

Za šaku zemlje, pjesme iz rata, Rival, Rijeka 1993. g.

Bermudski troku, ratna proza i pjesme, Rival, Rijeka 1997. g.

Objavljivao je u mnogim časopisima i dnevnom tisku, a stihovi su mu izvođeni i u teatru (cabaret), na radiju

i na televiziji. Osim pjesama bavi se i pisanjem drama. **Telmah** je njegov prvi dramski tekst. Član je Društva hrvatskih književnika, a odlikovan je i Spomenicom domovinskog rata 1990. - 1992.

OSOBE:

Telmah - ratni veteran

Dr. Oliver Novak* - psihijatar

Magda - služavka

Majka / Baka

Katarina Novak - Oliverova kći

Oliver II * - student

Max Brum - uhićenik, očev duh

Milicionari - I., II. i III.

(Likove označene zvjezdicom može tumačiti isti glumac.)

Događa se u Zagrebu, u kući prof. dr. Olivera Novaka, 3. svibnja 1995. godine, neposredno pred raketni napad.

SCENA:

Scena može biti:

a) moderan atipičan prostor ili

b) dnevna soba jedne bogatije obitelji.

a) Moderan atipičan prostor

U ovom slučaju važno je da taj prostor sadrži osnovne elemente scenografije: fotelju, trosjed, stolić, servitiš, kakvu futurističku stalažu na kojoj je radio-aparat, liječničku torbu itd., a na zidu - štít s hrvatskim grbom pod kojim se nalaze i ukriženi tanki viteški mačevi. Također, u ovakvom prostoru na zidu se nalaze i vrata priručne kuhinjice, do kojih vodi nekoliko panteonskih stuba, tako da su ova izdignutija od razine same pozornice. To je privatna ordinacija dr. Olivera Novaka, psihijatra, točnije rečeno, njegova dnevna soba bogato uređene privatne kuće, pak će za drugi slučaj ipak biti i poblize opisana.

b) Dnevna soba jedne bogatije obitelji

Masivan, elegantan, lakiran talijanski namještaj: ormari s knjigama i skupocjenim porculanom, izrezbarena komoda, na njoj liječnička torba, dalje u regalu uključen radio, na zidu umjetnička slika s temom iz lova, pokladne drvene krinke, kljove vepra, rogovlje smdaća.

Potom doktorove fotografije iz lova, a na uočljivom mjestu središnjeg zida, do vrata priručne kuhinjice - isto ukriženi viteški tanki mačevi, gotovo floreti, pod štitom s nacrtanim hrvatskim grbom.

Negdje u toj zbrci i miješanju stilova, koji se ipak sasvim skladno uklapaju u namjeru vlasnika da pokaže gostima i svoj položaj i svoje bogatstvo, nalazi se i veliki starinski sat te nekoliko skupocjenih malih urica, srebrni svijećnjak, keramičke figurice i, na kraju, sasvim skromno drveno raspelo, očito s kakvog seljačkog demeka - ispod kojega se, po jačoj boji zida, vidi i trag uklonjene četvrtaste slike.

Na glavnoj stijenci, na centralnome mjestu - vrata priručne kuhinjice do kojih vodi nekoliko stuba, tako da su ova izdignutija od samog prostora. Ovo izdignuće ne smije biti preveliko, tek toliko da publika lako može uočiti ta centralna vrata i gledati preko polubočno postavljenog kožnatog trosjeda i fotelje koji se nalaze pred njom. Oni su postavljeni na sceni polubočno prema parteru, jedno prema drugom. Između njih je mali stolić na kojem je pribor za pušenje - lula, kutijica s duhanom, čikopelnica te nekoliko dnevnih novina.

Podosta udaljen od stolića udesno nalazi se servitiš na kojemu su boce s domaćom orahovačom, domaćom lozovačom, ali i boce s whiskyjem, francuskim konjakom, te lijepim izbrušenim kristalnim čašama.

Pod je obložen velikim perzijanerom po kojemu je, ponegdje dodatno, položena i koža divokoze, divovjara, može bit čak i kakve obične, tko zna gdje, ustrijeljene kravetine.

(Pokojnom prijatelju - don Petru Zdravku Blajiću.)

U dvorani je potpuna tama. Naglo, jaka glazba. Carl Orff: *Carmina Burana*, "Fortuna imperatrix mundi - O fortuna". Važno je da glazba traje dosadno dugo i to u potpunome mraku, gotovo cijele dvije minute, pa se tek tada dvorana počinje polako osvjetljivati, zajedno s krajnjim tempom teme.

Kad se pozornica potpuno osvijetli, vidi se da u fotelji sjedi Magda, služavka. Sluša ovu komornu glazbu, očito s radija, u ruci drži pernati brisač prašine, obučena je u crnu odoru posluge, s bijelom pregačom i bijelom elegantnom sluškinjskom vrpcom preko glave. Izgleda poput kakve seljančice koja se trudi biti nešto više, no u tom trudu rezultat je svakako više simpatičan, negoli smiješan. Suknjica joj je prilično kratka, ispod su crne najlonke, preko odjeće mala sluškinjska pregača.

Zamišljeno i vrlo zabrinuto sluša. Kad skladba dođe kraju i postane tiša, a svjetlo potpuno osvijetli scenu... Zvono... Ona ne čuje...

PRIZOR PRVI

(Dnevna soba dr. Olivera Novaka.)

Telmah i Magda

(Izvana uporna zvonjava.)

Glas dr. Olivera Novaka (iz off-a): Magdaaa!

Magda (Ne čuje. Napomena: pri kraju "Fortune imperatrix mundi" postoje u temi udarci triangla. Ovdje služe kao zvono. Magda zato i ne raspoznaje zvuk zvona.)

Glas dr. Olivera Novaka (i dalje iz off-a): Magdaaa! Zvoni netko!
Magda (se užurbano trzne): Evo! Budem, budem... (Diže se i izlazi kroz lijeva vrata u off.) Samo tren!

Iz radija (uto): Vijesti... Hrvatske snage ušle u Jasenovac. Prema neslužbenim informacijama, hrvatski redarstvenici oslobodili cijelu obalu Save uspostavivši kontrolu nad cijelom duljinom dosad okupirane hrvatske granice u zapadnoj Slavoniji. Oslobodena Šeovica, južno od Pakraca, dominantna kota za napredovanje prema jugu... (Kratki tajac.)

Telmah (se još dostatno ne vidi): Trebam gospodina Olivera Novaka...?

Magda: Samo udite, samo udite...

Telmah: Znači, na pravom sam mjestu?

Magda: Molim lepo, samo napred, izvolite.

Iz radija: Srbi tijekom cijelog jutra granatirali Pakrac. Prema posljednjim neslužbenim izvješćima, hrvatski redarstvenici ušli u Staru Gradišku. Od ostalih vijesti izdvajamo: u Zagrebu jučer održana izborna skupština Društva hrvatskih književnika.

Telmah i Magda (ulaze na scenu).

Magda (gaseći radio): Gospon profesor bude malo zakasnio. Jeste li za piće?

Telmah (je mlađi čovjek, civilno obučen. No, po tome što blago hramlje na lijevoj nozi, kao i po vojničkoj vjetrovci na sebi, odmah se može zaključiti da je riječ o ratnom veteranu. U trapericama je i vrlo izlizanim sportskim papučama): Kako? Gospodin nije tu?

Magda: Ma tu je, tu je... (Potom povjerljivo.) Ima nekog posla gore, (Pokazuje rukom.) brzo bude sišao.

Odozgo ženski krik: To je on! To je on! Rekla sam ti da će doći! Pusti me! (Negdje gore potmula lupa po vratima.)

Magda (užurbano): Bute se raskomotili?

Telmah (pomalo odsutno): Ne...

Magda (za trenutak iznenađeno zastane): Kaj? Ne bute se raskomotili?

Telmah (tiho): Ne.

Magda (kao za svojim poslom): A baš je toplo, mladi gospon, osim toga... (Odozgo opet lupa, ona ne dovrši. Kao da se negdje gore naglo otvore vrata.)

Odozgo ženski krik: Pusti me! (Nagli tresak vratima i potom kratki muk.)

Telmah (zamišljeno): No..? Osim toga?

Magda (glasno): Osim toga, gospon profesor ne voli... (Gleda odoru.) Ma, no... Dobro, dobro, već vam bu to on sam rekel.

IZ OFF-a (koraci niza stube).

Telmah (nervozno): Što? Ne voli uniforme? (Više za sebe.) Ha..! Baš dobro!

(Dr. Novak ulazi na scenu s druge strane off-a.)

PRIZOR DRUGI

Telmah, Magda, Novak

Novak (ulazi na scenu u skupocjenom i komotnom kućnom ogrtaču i kućnim papučama, nehajno): O, stigli ste? (Pruž a ruku.)

Telmah (iz poštovanja se pridiže): Evo, jesam. (Rukuju se.)

Novak: Profesor doktor Oliver Novak.

Telmah: Vjerran Erati.

Novak (sjedajući u fotelju): Kako ste mi ono telefonski rekli da vas zovu..?

Telmah: Potpisujem se sa Telmah... Telmah.

Novak: Da, da... Telmah! Čudan nadimak... Ali tako je to s nadimcima, zar ne? (Odozgo opet lupa, udarci po vratima, ali sad potmulo i nerazumljivo mrmljanje uhićenice. Svi se prave da ne čuju. Neugodna tišina.) Magda..?

Magda: Da, gospon?

Novak: Jeste li ponudili mladog gospodina..?

Magda: Jesam, gospon profesor. I zamolila sam ga da se raskomoti.

Telmah (pomalo nervozno): Ja sam shvatio da vi, ustvari, imate nešto protiv ove uniforme?

Novak: Ma ne, dapače... Kako ste to tako mogli reći, Magda?

Magda (neugodno joj je, gotovo je zaprepaštena): Nisam, nisam tak rekla! Rekla sam da je ovdje dovoljno toplo... Mladi je gospon iz tog izvukel pogrešan sud!

Novak: Ustvari, ne bih vas htio zamarati nepotrebnim stvarima... No, Magda, donesite piće...

Magda (Poslušno odlazi uz stepnice u priručnu kuhinju ne pitajući više ništa, otvara vrata, vidi se da tamo servira. Kuhinja je nevelika i uska, tek priručna, nema ni prozora, ni vrata - osim ulaznih.)

Novak (oprezno traži način najbržeg objašnjenja): Naime, moji su, kako bih rekao... ukućani... podosta osjetljivi na uniforme... Ali ako inzistirate, ne smeta, naravno! Nije to ništa osobno ili, (Nasmiješi se.) ne daj Bože, nedomoljubno. Dapače. Dapače! Vrlo mi se sviđa vaša uniforma. Uostalom, liječim vojnike svakodnevno...

Magda (*iz kuhinjice, upada*): Mladi gospon nije rekel kaj bu popil...?

Telmah (*Novaku, bezbrižno*): Ma, ustvari, smrz'o sam se vani, dosta sam čekao i tako... Baš mi je ugodno ovako. Ali ako baš hoćete... (*Pokušava skinuti vjetrovku.*)

Novak (*užurbano*): Ma ne, ma ne, ako je vama tako ugodno, meni zaista ne smeta. Recite, što ćete piti?

Magda (*brizno*): Budem pristavila čaj. Brzo bude... (*Pristavlja.*) Odmah vam bu toplije. (*Odozgo opet malo potmule lupe.*)

Novak (*pomalo zabrinuto*): Znete što, Magda, a da vi odete gore? Pokušajte je nekako smiriti.

Magda: Samo da potpalim... Evo, odmah budem! (*Potpaljue, zatim žurno.*) Onda bute vi, profesore, pripazili? Vi bute servirali?

Novak: Bez brige budite, Magda. (*Sa smiješkom je ispraća. Magda žurno odlazi.*)

PRIZOR TREĆI

Telmah, Novak

Telmah (*vrlo oprezno*): Gospodine doktore, preporučila su mi vas razna gospoda... gospodin Vidrić, gospodin Šimić, a i ostali...

Novak (*malo zbunjeno*): General Šimić...?

Telmah (*pušta da doktor pogrešno misli*): Poznajem ih dosta dobro...

Novak (*ispipavajući, ne znajući da je pogrešno shvatio, ali ipak s blagom sumnjom u svoj sud*): To su sjajni ljudi. Izvrсни vojnici. Kažete da ste jutros doputovali?

Telmah: Da, jutros, rano.

Novak: Niste imali problema na putu, mislim, zbog ove akcije jutros...?

Telmah: Ne. Sve je uredi... S ove se strane putuje gotovo normalno.

Novak: O, a ja tako kasno primam. Baš mi je žao! Znete, ovim se poslom privatno mogu baviti samo kad nisam dežuran, kad sam kod kuće, i tako... Inače osim obveza u bolnici još radim i na fakultetu.

Telmah: Znam, znam, pokušavao sam ja do vas doći i redovnim putem. No, to je gotovo nemoguće.

Novak: Ma toliko je i ovaj rat donio neprilika ljudima, znate, kad bi nas plaćali po bolesniku, bilo bi dobro! Jednostavno, ne stižemo ni ovako, privatnim tretmanima sve obraditi. To je nezdgodno, znate! A i ti novi zakoni, porezi... Osjeća se čovjek kao da krade nešto. A samo se bavim svojim poslom, odnosno pomažem, koliko mogu... Ah, dok mi postanemo Zapad! A i što ćete kad mala mjesta ne trebaju psihijatre. Mi smo vam tamo samo za sramotu.

Telmah (*više za sebe*): Ne samo tamo. (*Gore naglo jača lupa.*)

Ženski glas (*odozgo*): Pusti me!!! Glupačo!!!

Novak (*iznenađeno, kratki tajac, potom praveći se da ništa ne čuje*): Za žestoko ste? (*Diže se, odlazi do servitiša i donosi na stolić bocu s prilično velikim plutnenim čepom i dvije male čaše. Vrlo mu je neugodno zbog krike i lupe.*) Ovo je inače sasvim antipsihijatrijski, no znate, uvijek držim da se s pacijentom prvo treba upoznati, zar ne? Ostvariti međusobno povjerenje. Kako bih vas

inače mogao liječiti ako ne ostvarimo punu i iskrenu međusobnu komunikaciju? A znate, (*Pogledava ga vrlo sumnjičavo.*) imam neobičan osjećaj da se i poznajemo, odnekud?

Telmah (*vrlo uvjerljivo*): Neee, ni slučajno, ni slučajno!

Novak: Niste li možda već bili kod nas? U bolnici? Na liječenju...?

Telmah: Hvala bogu, nisam.

Novak (*stavlja čep na stolić*): No, dobro, dobro... Toliko je tih lica i toliko patnje... (*Pažljivo toči.*) Ovdje ste usput ili samo zbog ovog?

Telmah (*lažno*): Ma samo zbog ovog. (*Uzima čašu.*) Živili! (*Naglo trzne i popije sve.*)

Novak: Živjeli... (*Pijucne iznenađeno, a potom opet natoči pridošlici.*)

Telmah: (*Opet naglo trzne, pa se strese zimogrožljivo.*)

Novak (*sjedajući*): Pa što ste radili do sada..? Mislim, od jutros?

Telmah: Smrzavao se. Čekao. (*Vrpolji se.*)

Novak: Niste razgledali metropolu?

Telmah: Ne...

Novak: Mislio sam vas pitati kako vam se sviđa grad, mislim sada, nakon ovih (*Sa smiješkom, blago posprdno.*) demokratskih promjena... Baš su ga krasno uredili, zar ne? No, kako vidim, niste baš raspoloženi za takvu tematiku?

Telmah (*više za sebe, nervozno*): Isti vrag, grad ko grad. (*Potom njemu.*) Seljaku je grad jad, a selo mu sijelo.

Novak: (...)?

Telmah: Mogu ja još malo?

Novak (*neugodno mu je, ali ipak nudi*): Dapače, poslužite se.

Telmah: Živili! (*Pije sporije i tek do pola.*) Uh, oštra!

Novak: Bogme ste se smrzili! Zna kod nas i u proljeće biti grozno. Zna, zna! Osobito jutri, bogme! Dakle, gospodine... (*Gore naglo veliki vrisak, vika. Treskom se otvaraju i zatvarju vrata. Koraci niza stube.*)

(*Ubrzo upada Magda. Pomalo je rasčupana.*)

PRIZOR ČETVRTI

Telmah, Novak, Magda

Magda (*još iz offa, kreštavo, uzbuđeno*): Gospon profesor! Gospon profesor!

Novak (*iznenađeno, poluokrenut*): Recite, Magda?

Magda (*živčano*): Nemrem je smiriti! Nemrem i gotovo!

Novak: Pobogu, Magda! Zar ne možete sami?

Magda: Gospon profesor, nigda ni bila tak zločesta! Nigda! Gle! Počupala mel!

Novak (*kratki neugodni muk, gleda na sat*): A jeste li joj dali lijek?

Magda: Mislim da je spazila mladog gospodina, kak dolazi... s prozora... Pokušavala sam je smiriti... Al' ona...

Novak (*je naglo prekida*): Lijek, Magda!?! Jeste li joj dali... lijek?

Magda (*sramežljivo*): ... Nisam... Pozabila sam...

Novak (*autoritativno*): No? Onda?

Magda: Joj, oprostite! (*Vrlo postideno.*) Budem sad, evo, idem... (*Magda izlazi.*)

PRIZOR PETI

Telmah, Novak

Novak (*s olakšanjem, kao da mu je breme palo s leđa, uzimajući lulu sa stolića i bez ijednog komentara sasvim izbjegavajući bilo kakvo objašnjenje*): ...Dakle, gospodine Telmah, čime vam mogu pomoći?

Telmah (*neugodno se vrpoljeći, s puno ustručavanja i uz malu stanku*): Doktore Novak, kao što sam vam rekao telefonski, bolujem od vrlo rijetkog duševnog oboljenja kojeg se ne mogu nikako osloboditi. (*Postiđeno gleda u čašu.*) A htio bih...

Novak: No, no, recite samo...! (*Pali i dimi.*) Zar vam garant mog zvanja psihijatra nije dovoljan za sigurnu diskreciju?

Telmah: I ne znate koliko... Uf, kao što rekoh, dolazim na preporuku razne gospode... (*Stavlja čašu na stol.*) A bolest, bolest... od koje bih se htio... izliječiti... sadržana je u mom pseudonimu. Potpisujem se sa V. E. Telmah.

Novak (*pomalo začuđeno*): Da...?

Telmah: Književnik sam, znate, točnije pjesnik...

Novak (*odmah*): Zanimljivo... (*Zamišljeno.*) A baš jučer je bila skupština... Nego, nisam nikada čuo za vas, iako...

Telmah (*ga naglo prekida*): A bolest, bolest od koje bih se htio izliječiti je... (*Uzima ponovno čašu sa stola pa naglo potegne i grune kroz zgrčeno lice.*)... pisanje poezije!!! (*Potom zvekne natrag čašom o stol. Gledaju se.*)

Novak (*govori s nevjericom i podsmijehom, vrpoljeći se*): Ispričavam se, ali ja zaista nisam nikada čuo za vas... No, bez obzira na to, dragi gospodine, mislim da nema ničeg bolesnog u tome što pišete poeziju. (*Diže se i blago se smiješeći i šetajući deklamira pored polica s knjigama. Traži i uzima jednu.*) Naprotiv, pisanje je vrlo zdravo! Ako hoćete baš, i vrlo zabavno... (*Kao učiteljica s knjigom u ruci.*) Vrlo zabavno... Evo, od Fromma naovamo, na klinikama, znate, čak stvarne bolesnike potičemo u sličnim aktivnostima, uopće uzevši, umjetnost nam doista pomaže u terapijskom smislu pri liječenju raznih oboljenja... (*Stojećki lista, puši i kao traži nešto po knjizi.*)

Telmah (*pomalo nervozno*): Nemojte misliti, gospodine, da se pred vama nalazi čovjek umišljenih sklonosti... Žao mi je ako pisanje poezije ne smatrate mojom bolešću, kažem, mojom bolešću, jer ja je tako doživljavam!

Novak (*blago*): Dobro, dobro, smirite se... (*Vraća se s knjigom i sjeda natrag na fotelju.*) No, raskomotite se bar malo, pobogu...

Telmah (*otkopčava vjetrovku, ali je još uvijek ne skida*): Vi svakako znate da i pranje ruku, pjevanje ili gledanje u zrcalo, što su svakodnevne aktivnosti normalnih ljudi, nekome zaista predstavljaju oboljenje... Naime, ako čovjek samo pere ruke, neprestano pjeva ili se ustrajno ogleda u zrcalo, dakle ako radi neku aktivnost kojoj bi se svjesno trebao oprijeti, a ne može, recite mi, zar se onda tu ne radi o bolesti?

Novak (*začudo*): Pa, donekle je tako.

Telmah: Dakle, ukoliko bih ja iz svoje svakodnevne želio izbaciti pisanje poezije, a to nikako ne mogu učiniti, može doći do podvajanja moje ličnosti te se mogu rastrgati između osobe koja zna da je pisanje poezije uzaludan napor i osobe kojoj je pisanje poezije osnovna bit, dio njenog karaktera?

Novak (*s olakšanjem*): Razumijem, razumijem. Hoćete reći da ste podvojena osoba?

Telmah: Ne, nikako! Zaboga! Ja bih se samo izliječio od pisanja poezije. I to je sve.

Novak (*na tren zašuti, potom nastavi službenije*): Dakle, dragi gospodine Telmah! (*Ostavlja knjigu na stoliću.*) Prije svega, moram vam reći, mislio sam da imate psihičkih problema vezanih uz ovaj rat. Zato sam vas, uostalom, i primio... No, u svakom slučaju, bolest je bolest, i kad ste već potegli ovamo... Ali, možda ste ipak sami došli do spoznaje koju si još ne možete predočiti kao objektivnu činjenicu. Naime, pretpostavimo da je pisanje poezije za vas osnovna bit života, nešto što vas potvrđuje u svijetu, u okolini u kojoj živite, nešto što je zaista originalno vaše, vama svojstveno... Nadalje, pretpostavimo i da je to kategorija bolesti, odnosno...

Telmah (*upada nervozno*): Bolest pisanja poezije!

Novak (*karikativno ponavlja klimajući*): ...bolest pisanja poezije... Ukoliko bih vas tretirao, liječio od tog neobičnog duhovnog zaražaja, i na kraju, izliječivši vas, ne bih li promijenio i svu vašu osobnost? (*Zadovoljno se klima u fotelji.*)

Telmah (*odlučno*): Ja ne želim promijeniti svoj karakter! Sviđam se sebi ovakav kakav jesam. S iznimkom moje bolesti, naravno. No, upravo u tom vašem pitanju kriju se i svi razlozi zbog kojih bi trebalo taj dio moje zbilje odstraniti, odbaciti, izrezati, izliječiti, kako god želite! Upravo stoga i mislim da je riječ o bolesti. Naime, ja nisam nimalo nesretna osoba! Čak štoviše! Mislim da sam milijenik fortune... Nisam imao bogzna kakvo sretno djetinjstvo, ali niti bogzna kakvu razočaravajuću mladost. Istina je, svašta je moju generaciju zakačilo u životu, svi su nad nama vršili nekakve bedaste eksperimente, pravili od nas nekakve nove ili usmjerene ljude, a na kraju nas je zakačio još i ovaj rat... Eto, bio sam i ranjen i skoro sam nogu izgubio, ali sve nešto mislim, dobro je, u jednom sam komadu, hvala ti Bože! Drugi su prošli puno gore.

Novak (*sa smiješkom i simpatijom*): Da, da, u pravu ste.

Telmah: Ratovao sam od početka rata, svašta sam i vidio i doživio, no evo me, živ sam i kao što vidite, sasvim sam pristao muškarac.

Novak: Točno, točno.

Telmah: Dobio sam, eto, i nekakav posao, radim kao noćni stražar na javnom parkiralištu, živi se nekako, meni ne treba puno...

Novak: Pa vidite... (*Gotovo da poskače sa fotelje.*) Pa eto vidite... Vi ste sasvim zdrav i normalan muškarac!!! (*Ostaje u iskarikiranju pozi. Telmah ga gleda, ali ushit ne prelazi na nj. Trenutak je gluhe tišine. Tek se nijemo gledaju.*)

Telmah (*sasvim tiho*): A zbog čega onda pišem poeziju? (*Malo jače.*) Zbog čega onda pišem poeziju?! Doktore?! (*Doktor je sasvim iznenađen ovim pitanjem, pada natrag u stari položaj, gotovo poraženo u fotelju. Telmah nastavlja živo.*)... Zar ne zaključujete po ovom kratkom opisu mog običnog života da ona tu ne pripada? Da je ona zaraza u mom duhu? Bolestina i ništa više..! Neobična, teška, preteška patnja koju nosam naokolo i širim kao opasnu kugu dalje i dalje...

Novak (*zamišljeno*): Hmm, možda je vaše poimanje poezije pogrešno?

Telmah (*očajno*): Ah, gospodine! (*Diže se, zabrinuto šeta.*) Ni ne znate koliko sam o tome razmišljao. Ali vjerujte mi, to najmanje

ovisi o meni. To je samo naizgled pitanje moga stila, mog umijeća, izbora instrumentarija, izučenog zanata pisanja, teškog zanata, kovačkoga! Drugi, gospodine, baš drugi, moj trud trebaju prepoznati tim posebnim obilježjem. Čitatelji, naprimjer.

Novak: Hoćete reći da bi vaš čitatelj trebao prepoznati vaš trud kao poeziju?

Telmah (*tužno*): Ali čitatelja nema. (*Stane kraj mačeva, dugo ih gleda.*) I što preostaje, osim...? Jer ja nikako sam ne mogu znati je li moje shvaćanje poezije pogrešno. Bar ne u onom smislu o kojem razgovaramo. (*Življe, doktoru.*) No, pisanje poezije je svakako bolest sama po sebi.

Novak (*oprezno*): Tiskali ste koju knjigu?

Telmah: Kako da ne! Nekoliko knjiga lirike... (*Zastaje kraj polica s knjigama, zanimljivo razgledava, za sebe.*) Frojd? Zna li da je Frojd protumačio Hamletovu neodlučnost njegovom podsvjesnom krivnjom ubojstva oca...? Koja budala!?!
Novak: Pa čitaju li vas?

Telmah (*trza se*): Ah, vrag bi ga znao! Tko će to znati, moj gospodine! (*Utučeno sjeda natrag na trosjed.*) Tko zna, ah, nitko ništa ne zna, krhko je znanje! (*Zatim vragolanski, sasvim povjerljivo i s ciničnim osmijehom na licu.*) Iako, znate, moje su knjige mahom rasprodane... (*Tiho.*) A ponekad mi i pišu...!

Novak (*slobodnije, posprdnije*): Vaši obožavatelji?

Telmah (*ne obazirući se na njegov podsmijeh i sasvim hladno*): Ne, ne mogu reći da me obožavaju.
Novak (*glumljeno zainteresirano, sa smiješkom*): Pa što vam pišu?
Telmah: Svašta.

Novak: Kako to... "svašta"?

Telmah (*prstom na bocu*): A mogu ja još jednu?

Novak: Daaaa, samo izvolite! (*Užurbano toči i njemu i sebi.*)

Telmah (*otpije dopola*).

Novak (*ponovno tek malčice pijucne*): I..? Što su vam pisali?

Telmah (*ljuto mu piče, grimasa*): Jebi ga, svašta!

Novak (*vrlo važna poza*): Kako to mislite?

Telmah (*povjerljivo*): Dostavljali su mi svoje pjesme.

Novak: Svoje pjesme?

Telmah: A ja sam jedva izlazio na kraj i sa svojom lirikom. To je mučno, znate. I dosadno, ako baš hoćete! Ide na jetra.

Novak: Na jetra?

Telmah: Daaa, ajd' živili... (*Pije dalje, grimasa.*) I na živce! No, nemojte pomisliti da sam ih dobivao u omjerima Djeda Mraza. Ne, to nikako. Pa ipak, jedno ili dva mjesečno sasvim je dovoljno da se književno izludi... Dobra vam ova rakija, doktore, bog te mazo!

Novak (*posprdno, s priličnom dozom cinizma*): Dakle, držite da ste prilično poznat pjesnik?

Telmah: Kako se uzme.

Novak: Kako to mislite, "kako se uzme"?

Telmah: Lijepo. Matematički. Ma-te-ma-tički! (*Diže se, deklamira po sobi, odlazi mu iza leđa.*) Vi znate, gospodine, da smo mi mal i jadan narod... nakot! Nakot, dašta! Ima nas tek toliko da se možemo nazvati nekakvim zajedničkim i jebenim imenom...

Novak (*uvrijeđeno, sebi iza*): Molim vas...

Telmah: Jebenim imenom! (*Odozgo malo potmule lupe.*)

Novak (*se okreće*): Ma, molim vas, tiše... (*Upire prstom kao prema gore, ali doktor očito nije toliko pogođen samom psovkom koliko je pogođen bogohulnom mišlju. Prati ga dalje po sobi*

pogledom.)

Telmah (*se ne obazire*): Pustite, dragec moj, one floskule o našoj starini, prastaraj moći ili srednjovjekovnoj slavi. Nas ima tek toliko da bismo svi skupa mogli lijepo stati u jednu jedinu četvrt New Yorka, u jedan njegov veći džep, na primjer. Mi, koji žvačemo ovaj naš slatki, mali jezičak... Skupa sa svom našom starinom, svom našom slavnom poviješću, vojskom, policijom, vladom i njezinom kitom...

Novak (*bi ponovno prosvjedovao*).

Telmah (*hitro nastavlja*): Svitom, pardon! (*Ponovno sjeda.*) No, njoj bi zasigurno odgovarala i neka rezidencijalna rupa, znate, no, jebi ga! Kako je, tako je, ne možemo svi moćiti u rezidencijalne rupe.

Novak (*nemoćno širi ruke*): Molim vas...

Telmah: Dakle, nas ima četiri milijuna.

Novak: Da?

Telmah: A od toga imade nas pedeset posto potencijalno pismenih... Dakle, dva milijuna onih što bi ponešto napisano mogli i razumjeti. Ostatak su oni što ne znaju ili su zaboravili čitati... Mala djeca, senilni starci... No, dakle, u ta dva milijuna potencijalno pismenih možemo napraviti niz kategorizacija po strukturi i to, kako nam se prohtije, možemo ih (...) po uzrastu, školovanju ili spolu. Mislim da nećemo pogriješiti ako kažemo da većina njih, nakon profesorskih inkvizitorskih nasrtaja tijekom školovanja, više nema nikakvu potrebu za bilo kakvom knjigom. Stoga neka nam daljnijem računanju pomognu i nekakvi podaci, a oni nam kazuju kako je u ovoj zemlji zaposleno oko 1.200.000 ljudi, od kojih se ovih 200.000 može donekle smatrati nekakvim intelektualcima, naime riječ je o visoko obrazovanim osobama. Ovaj intelektualni nakot valja podijeliti u dvije velike skupine, na onaj koji ima humanističko (...) obrazovanje i one koji se zanimaju za tehnički svijet. Ustvrđimo sasvim hrabro da je ta podjela fifti - fifti, i, bez obzira na smjer obrazovanja, recimo da je pedeset posto od cjelokupnog ovog broja onih koji su imali naviku čitanja, iliti potrebu za bilo kakvom knjigom. Od tih sto tisuća ljudi nema više od jedne desetine onih koji knjigu pretpostavljaju svom želucu...

Novak: U redu, u redu, shvatio sam - imate deset tisuća čitatelja.

Telmah (*skače*): Dao Bog! Dao Bog, dobri moj gospodine! No, nije tako, od ovog broja od deset tisuća čitatelja, najmanji dio njih se zanima baš za poeziju! Poezija je kao lizanje, a ono se jednostavno ne da prodati za dobru jebačinu.

Novak (*zaprepašteno*): ???

Telmah (*sasvim opušteno*): Lizanje, da! Pjesnici vam svašta rade jezikom... Ali recimo, neka i od tog broja tek jedna desetina prati recentno... da, da, poeziju... Dakle, pet stotina vjernih čitatelja. Mislite da je ovaj broj optimističan?

Novak: Vidite, nikada nisam o tome razmišljao na takav način. Žalostan, rekao bih, žalostan broj.

Telmah: Ali vi vjerojatno još ne znate sve! (*Vrlo živo.*) Zna li koliko članova ima udruženje književnika, ha (*poljesne rukama*), dragi moj gospodine?

Novak: Na žalost, znam.

Telmah (*namjerno prečuje*): Pet stotina! (*Teatralno.*) Pet stotina priznatih književnika, dragi moj Oliver Novak!!! A nema ga koji nije izdao bar jednu jedinu jebenu knjigu poezije! Sunce mu ljubim, sve Homer do Homera!!! (*Kratki tajac.*) Dakle, ako je svaki od tih pet

stotina službeno priznatih prodavača magle objavio barem jednu jedinu knjigu poezije, a jest, i to samo u onoj skromnoj tiraži za pet stotina svojih blesavih čitatelja, dakle u petsto komada, dobijete umnožak od dvjesto pedeset tisuća komada knjiga... Ej, sunašce ti tvoje!!! Najmanje dvjesto pedeset tisuća komada knjiga nudi samo ovaj naraštaj pjesnika svojoj vjernoj publici od pet stotina čitatelja!!! A objavljuju se, kako i davno umrli pjesnici čija je umjetnost prešla granice vremena i prostora u kojem su živjeli, tako i oni mali, sitni, sitni i sitničavi, kao što sam danas ja, koji su se tek okušali u nekakvom piskaranju i time dali svoj malenkasti prilog ovoj gluposti koja se zove... maže tko god koga stigne, a svi uglas pjevaju! Uostalom, zato sam i prestao čitati recentnu poeziju.

Novak: Prestali ste - što?

Telmah: A što se čudite? Prestao sam kupovati knjige. Prestao čitati. Naprosto i jednostavno! Uostalom, kakav bi vama, gospodine, bio užitak čitati literaturu nekog vašeg kolege koji nije daleko odmakao od vaših profesionalnih saznanja? (*Uzima knjigu sa stolića.*) Evo, posegnuli ste za Erichom Frommom. Mogli ste posegnuti i za nečim zanimljivijim, Davidom Cooperom na primjer, no teško da biste mi bilo što dokazivali iz knjige nekog vašeg jebača s fakulteta ili iz one turobne psihijatrijske ustanove u kojoj radite?

Novak (konačno uvrijeđen psovkom): Ma, molim vas, gospodine!!! Ovo je privatna ordinacija!

Telmah (zaneseno): Sveca mu! Tu sam vas čekao! Nema pjesnika na ovom svijetu, pa pisao on i na Swahiliju i bio ludi vračev sin, koji duboko u duši ne sanja Nobelovu nagradu!

Novak (kraći tajac): Čekajte, čekajte malo. (*Diže se i sprema knjigu natrag na policu.*) Vi dakle tvrdite da naši pjesnici pišu tek jedni za druge?

Telmah: Gore od toga, dragi gospodine, puno gore! Njih ne brojite među čitatelje. Pjesnici ne čitaju ništa. Niti novine... A poeziju pišu ni za koga! (*I on se diže i dolazi do njega, govori mu sasvim blizu.*) U najboljem slučaju - sebi. S - e - b - i! Sebi!!! Gledajte, imao sam poznanika o kojem se govorilo kao o pjesniku izuzetnih perspektiva, nekome tko zaista obećava... (*Doktor je pomalo uplašen pa polako unatrag šeta oko trosjeda, stola i fotelje. Telmah se ne obazire već mu govori u lice i kreće se polako za njim.*) Izdržavao se, naravno, potpuno drukčije. Već smo ustvrdili da se od poezije ne da živjeti, ah, za poeziju se živi, ali od nje... jok, bogami! On se, dakle, izdržavao kao novinar. Pisao je sjajne putopise. A slovio je i kao najprodavaniji pjesnik, no, začudo, njegova je slava uvelike kaskala za njegovom produkcijom. Njegovo novinsko uredništvo slalo ga je u najzabitnija mjesta ove zemlje...

Novak (pomalo uplašeno, krećući se unatrag): ...Ma nemojte?

Telmah: I doista, ne samo po gradovima, već i po selima, njegove su se knjige časkom prodavale. Bio je vrlo ponosan na tu činjenicu. No, kad je umro, Društvo književnika uputilo je delegaciju njegovoj gospođi kako bi izrazilo sućut i pripomoglo oko sprovoda. (*Dolaze do fotelje, uokolo i unatrag.*) Zatekli su je u najvećoj bijedi... (*Doktor naglo sjeda. Gleda gore u Telmaha, nos u nos.*) U svim prostorijama malecnog stančića, svuda po podovima i stolovima, u ormarima, na prozorima i za vratima, nalazile su se njegove knjige!?! (*Kratki tajac u kojem se netremice gledaju. Zatim Telmah nastavlja dalje rezignirano i teatralno šetati.*) Čak i u toaletu... Ležale su unutra kao goli, ubijeni ljudi u koncentracionom

logoru... U velikim nabreklih planinama tuge, brdima, gomilama, hrpama, nabacivane svakojako, sa strašću igrača domina ili jadom neshvaćena graditelja, tek ovlaš ispuštane iz ruku, kao cigle... A na svakoj je pisalo mjesto kupnje, datum i cijena!!! (*Sjeda. Povjerljivo objašnjava.*) On sam bio je svoj najveći obožavatelj! Kupovao je svoje knjige gdje god bi na njih naišao. Istini za volju, i ja imam nekoliko njegovih izdanja. No, on mi ih je sam dostavljao. (*Zavaljuje se u trosjed, križa noge.*) Poštom.

Novak: ... I?

Telmah: Što - i?

Novak: Kakav je bio pjesnik?

Telmah (kao iz puške): Nemam pojma, nisam čitao. Ja čitam jedino i isključivo sebe.

Novak (trenutak začuđeno šuti gledajući ga netremice, potom): No, dobro, dobro, ukoliko se toliko cijenite, zbog čega onda smatrate poeziju svojom bolešću?

Telmah (kratka i vrlo ozbiljna pauza, potom naglo mijenja položaj i povjerljivo se nagnje prema doktoru nalakćen na jedno koljeno): Upravo zato. Jer je potpuno besmisleno, apsurdno i apsolutno nepotrebno! Nemam nikakvog racionalnog objašnjenja doli da taj svoj nagon smatram teškom bolešću. (*Vraća se natrag u naslon, odozgo opet malo potmule lupe.*) Uostalom, zato i dođoh k vama.

Novak (se pravi da ne čuje lupu): Ali rekoste da su vaše knjige dobro prodavane?

Telmah: Da...

Novak: To znate po onim pismima koje ste dobivali?

Telmah: Neeee...

Novak: Nego kako?

Telmah: Ja sam ih sam prodavao.

Novak (kratki tajac, zatim prasne u smijeh): Ha, ha! A kome, ako se može znati, kome ste ih prodavali?

Telmah: Sebi!

Novak (duži tajac u kojem se značajno gledaju, potom doktor opet prasne u posprdan, ali puno tiši smijeh): Hah...

Iz offa: (odozgo - ženski vrisak, nerazumljiva vika, tresak razbijenog stakla, lomljava. Otvaranje i zatvaranje vrata. Potom užurbani koraci niza stube. Ubrzo opet upada Magda, prilično je rasčupana i uneređena, kao da se tukla s nekim.)

(Ulazi Magda.)

PRIZOR ŠESTI

Telmah, Novak, Magda

Magda (vrlo uzbuđeno, još iz off-a): Gospon profesor! Gospon profesor! Morate doći simo! Morate!

Novak (uplašeno, zabrinuto, iznenađeno): Što se dogodilo? Što?

Magda (kreštavo): Ja je nemrem smiriti! Gađala me vazom! Razbila je špiگل! Morate joj dati nekaj! Nekaj za smirenje!

Novak (Užurbano se diže i bez riječi uzima liječničku torbu s ormara uz zid, nosi je prema stoliću. Tu je ostavlja i vadí iz nje pribor - staklenu bočicu i injekciju.)

Magda (uzbuđeno, dalje): Rekla sam vam ja, rekla...! Spazila je mladog gospodina, kak dolazi, s prozora... A kad sam joj dala lek i kad je legla, pomislila sam da spava. Ali ne! Ta... Ona me je vre-

bala! *(Gotovo plačljivo.)* Vrebal!!! Uzela je vazu i gadala me! Razbila je špigl...! Skoro mi je pobjegla..! *(Panično.)* Tu!!! Strah me je, strah... da si bu nekaj učinila... Morate joj dati nekaj, nekaj da se smiri...

Novak *(Ijičničkom zabrinutošću pripremajući injekciju visoko u zraku i gledajući je prema svjetlu):* Oprostite, mladi gospodine... Vidite kako je to neugodno... Baš mi je neugodno, ali moram...

Telmah *(se pridžže):* A da ja...?

Novak: Ne, ne... Samo vi sjedite... *(Štrčne injekcijom u zrak.)* Sad ću ja to riješiti, samo ćete se na tren strpiti, odmah ću ja to... *(Novak užurbano odlazi s injekcijom.)*

PRIZOR SEDMI

Magda, Telmah

Magda *(stoji i drhće na trenutak kraj vrata, zatim naglo dolazi do stolića, uzima Novakovu čašu s neispijenim pićem pa uzbuđeno nastavlja, ali ipak više za sebe):* Glupača! *(Trza.)* Kak je ta nora! *(Kratka stanka, a onda dalje Telmahu.)* Mal me ni ubila! Tak vam je to, mladi gospodine, tak!!! U vodoinstalatera saka pipa kapa, u električara ne dela luster, a u psihijatra - noro! Se noro! *(Više za sebe.)* Da me ne plaćaju kak plaćaju, ne bih tukaj bila tren! Jedan jedini tren! *(Uzbuđeno i drhtavo si opet toči.)*

Telmah *(kratko šuti, potom zainteresirano, ali oprezno):* A ta žena gore...? Ona je... bolesna?

Magda: Tko? Kata? *(Trza.)*

Telmah: Da, da, ta Kata. Jako je bolesna?

Magda *(potom kroz ljutinu rakije):* Da bolesna..!? Cvrčnula! Otkočila..!

Telmah: Od kada, mislim, je li oduvijek takva?

Magda *(se diže, odnosi Novakovu torbu i dalje kao sprema po sobi):* Oduvek..! Odnosno, od kada sem ja tu, od kada ju ja čuvam... Ma kaj ja znam, moj gospon! U stvari, nije, nije, bar sam drukčije načula. Bila je dole, s bakom, na moru. Tamo vam se zaljubila u nekog našeg Zengu. *(Okrene se i sjetno nasmiješi.)* Ah, kak je to tužna priča!

Telmah: A što, poginuo je?

Magda: Taman ono počelo pucati... A joj kak vam se ja bojim sirena... A joj, moj gospon, da vi znate! Sva vam se ja oduzmem, sva... Kad ono počne, ono UAAAA, UAAAA, UAAAA... mogu me slobodno...!

Telmah: Slobodno?

Magda: Tko god hoće! Nikaj vam ja znala ne bu! Prekine me. Potpuno zgubim glavu, kakti purica... I gotovo! *(Zabrinuto stane.)* Valjda ne bu ponovo..? Kaj si vi mislite?

Telmah: Lakše podnesete raketu?

Magda: Ma raketiraj me kak želiš! Kaj god..! Al kad ono počne, Jezuškristuš, ono... UAAAAA, UAAAAA, UAAAAA...! Ah, kak je to grozno. Mal me nema!

Telmah: I što? Poginuo?

Magda: Kaj god! *(Potiho, povjerljivo.)* Ostala vam ona trudna... I pobjegla tu, od sramote il' nekaj drugog, kaj vam ja znam. A ovaj! *(Prstom prema gore.)* Ovaj njen japa! Kad je saznao s kim bu dobi-la dete... On vam je se kriv... Se! Nije dal više da se vrati dole. Ko

fol, zbog rata i ovog sega... Kaj god! Zapirao joj vrata! Čula sam i da ju je ćuškao... Kidao joj pisma... Svašta! Nije dal da se uda za njega. I kvit! A možete si misliti, nikdar nije štel ni videt dečka!

Telmah: Zašto? Nije bio naš?

Magda: Ma naš, kaj god, naš, božemprosti, naš... Kak se ono zval, Jezuš, vrh jezika mi je... Emil... Emil, da! Nekaj vam je to familijarno... Vrag bu ga to zna! I kaj vam je se tu bilo... A sami morti znate kakva su to onda bila vremena. Velika vam je to tajna! Nikdar si o tome ne popričaju. I tak vam je ona, tu, jadnica, zgubila bebu... I evo mu sad! Neka! I žena ga je ostavila! Kaj se petla gde mu ni mesto! Zato sam vam ja rekla da skinete tu jaknu. *(Iz kuhinjice.)* Strašnih problema imamo z njom. Već je jednom jedan gospon bil tu, v uniformi, a ona, Jezuš i Marija! To ste trebali videti... Skočila na nj! "Moj dragi! Moj dragi! Došel si po mene! Ipak si došel!" Sve je tak vikala, ljubila ga... Jedva smo je strgli!

Iz off-a *(otvaranje i zatvaranje vrata, čuju se koraci odozgo).*

Magda: Psssst! Evo, ga! Ide... *(Sada normalno.)* Jezuškristuš, ovaj mi je čaj uvril!

(Novak se vraća.)

PRIZOR OSMI

Telmah, Novak, Magda

Novak: ...Što kažete, Magda?

Magda *(nehajno):* Gospon profesor, opet niste pazili na čaj... Kažem, uvril je! Mala bu dobro?

Novak: Dobro je, dobro. Koliko može biti. Sad spava. Hvala Bogu. *(Telmahu.)* Ispričavam se, baš mi je neugodno... *(Magdi.)* A da vi, za svaki slučaj, ipak budete gore...?

Magda: Onda vam ja ne bum više tu trebala? Pristavila sam vam sada čajnik, da vam pišči kad bu gotov.

Novak: I nemojte nam više smetati, Magda. Molim vas...

Magda: Dobro, dobro... E, pa, ak' se ne vidimo, serbus! Serbus, mladi gospon!

(Magda izlazi u off.)

PRIZOR DEVETI

Telmah, Novak

Novak: Eto, napokon, napokon možemo razgovarati na miru. Ispričavam se zbog ovog. *(Uzima lulu sa stolića.)* Znae kako je...

Telmah: Ma ne, ne, ne trebate se ispričavati, što ćete, tako je to... *(Kao da se pokušava sjetiti gdje je stao. Potom se diže i još uvijek u tišini zamišljeno šeta.)*

Novak *(primijećuje njegovu odsutnost, baveći se priborom za pušenje):* Rekli ste da ste svoje knjige... prodavali sebi? *(Posprndno i bezglasno se nasmije.)*

Telmah *(kao da se prene iz zamišljenosti):* Da, da, sebi. *(Okrene se.)* Što je tu smiješno?

Novak *(kroz suspregnut smijeh):* Pa ništa... *(Pripaljuje lulu široko mašući po zraku šibicom.)* Eto, ipak je malo čudno, rekao bih?

Telmah *(zamišljeno, tiho):* Sebi, da.

Novak *(nakon kraćeg tajca u kojem se ugodno smjestio, dimeći*

dalje): Kako to mislite, sebi?

Telmah: Eto tako, lijepo i jasno - sebi! (*Ponovno se okrene prema zidu i rukama nasloni na komodu, ispod mačeva. Pogrne glavu. Kao da o nečem teškom razmišlja.*) Sebi, baš sebi... (*Potom pogleda gore u mačeve i koji trenutak tako zamišljeno stoji. Odjednom iz džepa vjetrovke vadi limenu kutijicu i ostavlja je na komodi.*) Mislite da je to nemoguće? (*Zatim počne skidati vjetrovku. Ovjesi je na vrh jednog mača. Dok to radi, s leđa se vidi tek da je u izlizanim trapericama i bijeloj košulji. Traperice su zapete uprtama koje se križaju na njegovim leđima. Košulja pomalo neuredno visi preko hlača.*) Nije, nije, moj doktore! (*Pokupi kutijicu sa komode i kad se naposljetku okrene i pođe prema trosjedu, vidi se da mu s jedne uprte, na prsima, visi ručna bomba. Kad to ugleda, doktor zakašlje i probljedi. Telmah nonšalantno i polako sjedne natrag na trosjed i tu, ne mareći, iz kutije izvadi papirić, istrese u nj duhan i dalje nastavi govoriti motajući cigaretu.*) Moguće je, moguće... (*Liže papirić pa pljucka.*)

Novak (*bljedi, zabrinut, vrlo oprezno*): Aaa, a to? (*Vrškom lule pokazuje na bombu.*) Što će vam to?

Telmah: Koje?

Novak (*malo glasnije, ali i dalje vrlo oprezno*): Pa to!

Telmah: A to...? Duga je to priča, moj doktore... Ali, recimo da to čuvam za sebe. (*Pripremajući se za pušenje.*) Smeta vam?

Novak (*sasvim neuvjerljivo*): Ma ne...

Telmah: Ako vam smeta, samo recite... (*Krene skinuti bombu s uprte.*)

Novak (*ustraseno, žurno*): Ma, ne!!! (*Lakše.*) Ma ne, ne... (*Kratki tajac, potom se i dalje zabrinut vraća na temu, ali sada bez imalo podsmijeha, gotovo s knedlom u grlu.*) Kažete, sebi ste prodavali?

Telmah: Rekoh već, poezija je apsolutno neprofitabilna jebačka disciplina...

Novak: Znam, znam... (*Oprezno izražava svoje nezadovoljstvo prostačenjem.*)

Telmah: ...Boli jezik... (*Pljucka.*) Nakladnici je oduvijek izbjegavaju objavljivati. Čine to nerado. Svoje knjige zato pjesnici tiskaju sami, samozado... drk... samoobjavljuju se. E, i ja sam to tako (*Dok drži u ruci papirić, drugom učini bezobraznu kretnju.*) napravio... (*Uzima Novakov upaljač sa stola.*) Gotovo sam.

Novak (*malo slobodnije*): Gotovo sam?

Telmah: Kao što već to ide, nakon školovanja, zaposlio sam se u jednom poduzeću mojeg malog gradića. Radio sam kao skladištar i ubrzo sam postao i... (*Pripaljuje.*) šef i stekao dosta dobrih poznanika koji su se nalazili na odgovornim mjestima i kod nas i u drugim poduzećima. Znaite već kako to ide. Nekome doma treba šaraf, nekome bušilica, a nekome, bogme, pola skladišta... U neko doba, kad je moja poezija koju potajno pisah nabujala, zamolio sam te svoje poznanike na položajima da njihova poduzeća financiraju tiskanje moje prve knjige. Svi su odreda pristajali na to, ali s jednom malom ogradom. Naime, većina je zahtijevala da ih ne navodim u knjizi kao donatore.

Novak (*je bljedi, kao da mu već radi nekakva sumnja, kao da se o u ovoj priči radi o njemu samom. Više za sebe*): Zanimljivo... (*Pisak lonca za čaj.*) Čaj!!! (*Pa se gotovo radosno diže i žurno bježi u kuhinju.*)

Telmah (*njemu u kuhinji, dovikuje*): Mislilo sam da se plaše nejakosti mojeg pisanja ili možda političkih konotacija koje su

knjige mogle donijeti u to agitpropovsko doba, a vi sami znadete kakove su se sve reperkusije iz takovog jednog pothvata znale izroditi. (*Puši.*) Bilo je dovoljno da se knjiga ne sviđa kakovom aparatčiku u komitetu, pak da sve ode k vragu. Tako se u neko doba knjiga i tiskala bez popisa donatora. A kada je izašla iz tiska, ti su moji poznanici došli na ideju da... da tako financiranu knjigu... njihova poduzeća... nanovo otkupe...

Novak: Molim?! (*Stoji na vratima s poslužavnikom i čajem.*) Da otkupe od vas knjigu koju su sami financirali? Znači, da plate... duplo?

Telmah (*otpuhne dim*): Jasno.

Novak (*dolazi i servira, progovara tiho, vrlo pogođeno, tek toliko da kaže nešto*): Ali meni nije jasna takva bedastoća!

Telmah (*nehajno*): Nije bila jasna niti meni sve dok ti moji vrli prijatelji nisu zatražili podjelu love.

Novak (*značajno zastane, pogleda ga, pa onda opet dalje servira, sjeda*):

Telmah: Bilo kako bilo, dvadeset poduzeća otkupilo je nanovo od mene po sto komada njihovom lovom već tiskanih knjiga te je ona, mislilo se, polučila sjajan kulturni uspjeh. Bila je naime rasprodana, iako je izašla u optimističnih dvije tisuće komada. Kurac, kakva kultura! Riječ je bila o najobičnijem lopovluku... Lovu sam dijelio popala, po dogovoru, s tim svojim vrlim prijateljima. No, biznis je biznis.

Novak (*sasvim odsutno*): Zaboravio sam šećer! (*Odlazi po šećer, a Telmah hitro u svoju šalicu toči žestoko, da ovaj ne vidi, sa stolića.*)

Telmah (*dovikuje*): No i pored toga ja sam držao da će knjiga naći put do čitatelja, nadao sam se da će ovi moji vrli poznanici podijeliti knjigu barem svojim poslovnim partnerima. I tako sam se poslije nekog vremena ponovno razočarao.

Novak: (*se vraća sa zdjelicom šećera, zatvara vrata za sobom, potom stojeći, polusagnuto, zabrinuto i nijemo toči čaj.*)

Telmah (*nastavlja obazrivije, tiše*): Jedno po jedno poduzeće vraćalo mi je knjige natrag.

Novak (*ponovno zastaje s točenjem, trenutak je nijeme tišine, tek se gledaju*):

Telmah (*gotovo osobno*): Nisu znali što bi s njima... Sve dok mi nisu vratili i posljednju... Jebi ga, nikoga ne zanima kultura, moj doktore! Samo lova. Lova, dragi moj! I to kako u onom agitpropovskom dobu, tako i u ovom, agit-popovskom, jebi ga. (*Naglo popije cijelu šalicu.*)

Novak (*dovršava, sjeda, nakon kraće šutnje, sasvim tiho*): A novac? Jeste li ga vi njima vratili?

Telmah (*živo*): Taman posla! Bio je krvavo zaraden... Možda sam danas mrvicu poblesavio, ali nikad nisam bio budala. Pa da, lova je lova! Tako sam tu knjigu, osim što sam je sam napisao, sam sebi isfinancirao, sam sebi tisako i producirao, na kraju krajeva - samom sebi i prodao! Samom sebi!!! Kao u onoj mojoj, jebi ga, pjesmi... (*Posprdnno se i naglo digne, i stane hiniti luđačku recitaciju:*) IZROD! (*Naslov, stanka.*) Sama sebi sebe samog sâm sam ovakvim zatrudnio! I sama sebi sebi samom baš ovakvim porodio, i sâm sam sebe samom sebi baš ovakvim izrodio... (*Dalje posve dramski.*) Ja sam samom sebi bio svoja mamica. Samom sebi ja sam bio svoja babica. I sâm sam sebe jedva dočekao - pijan ko tatica!!! I otkad sam se samom sebi tako dogodio, i otkad

sam se samom sebi tako porodilo, i otkad sam se samom sebi tako iznenadio - cijeli sam se preporodio! Ne prigovaram više nikom ništa: zašto mi je ružan glas, tužan stas, zubi kvarni, gegav hod (*Pokazuje nogu.*), i baš sam sretan - samom sebi jedini sam rod! Ja sam svoj tata!!! (*Uskoči u stav pozora.*) Ja sam svoj mama!!! (*Popušta.*) Sad mislite ovaj se zeza s nama, il' je lud il' samog sebe vara? Al' kad god spazim svoju facu baš to vidim - ja sam samom sebi stara, i nit se zezam nit sam munut - vidim da sam jedino na sebe - pljunut!!! (*Tren tišine.*) Ja sam sama sebe sebi samom baš ovakvim rodio i baš ovakvim molio i baš ovakvim želio, ja sam sama sebe baš ovakvim zavolio! (*Dalje bez ikakvih teatralija.*) A što sam drugo mogo..? (*Kratki tajac, sjedne.*) Istina, bio sam razočaran... Ali potom! Ha! (*Pjesne rukama.*) Upalio mi je kliker! Najveći dio knjiga poslao sam knjižnicama i knjižarama.

Novak: I?

Telmah: Još su tamo... Knjižare su me neko vrijeme izvještavale o stanju mojih knjiga na zalihama. A potom su ih prodali.

Novak (*s olakšanjem*): Pa eeeetoooo, isplatilo se!

Telmah: Kako ne! (*Tiho.*) U stari papir.

Novak: Molim?

Telmah (*tiho, zastideno*): U stari papir.

Novak (*začudeno*): Što?

Telmah (*se prodere*): Prodali su ih u stari papir, šta si oglušio jebo ti pas mater?

Novak (*govori ljutito, ozbiljno, uvrijeđeno*): Molim vas da se ipak pokušate kontrolirati! Molim vas! (*Dugi tajac. Zamišljeno se povlači. Zatim, jednako dugo i zamišljeno pijucka čaj.*)

Začuje se daleko zavijanje vjetra, a scena se polako i sasvim mračni...

INTERMEZZO I.

Vrata kuhinje s većim dijelom središnjeg zida se podižu, kao zas-tor. Iz tog prostora, gdje je bila kuhinjsica, sada uz jezovite metalne zvukove navire gusta magla, s plavim svjetlom. Kad se razide, a nadolazeće zavijanje vjetra u kulminaciji prestane, vidi se da je to zatvorska ćelija.

Prilično mračna zatvorska ćelija. Kroz prozorčić s rešetkama probija plavkasto mjesечеvo svjetlo. Uza zid metalni kreveti na kat. Uhićenik u prugastom odijelu naslonjen je uza zid, na gornjem krevetu, do prozorčića. Tako, s boka, gleda van na mjesечinu. Odněkud, iz drugih ćelija, čuje se tihi jauk i jecaj. Potom naglo, kroz odzvuk dugačkog hodnika izvana - glasovi psovanja, koraci, stenjanje i vika. Ubrzo se otključavaju i otvaraju masivna vrata ćelije, svjetlost žarulja iz hodnika hrupi u prostor, dva milicionara psujući bacaju novog uhićenika u ćeliju. Vidi se da je ovaj civilno obučen, isprebijan i krvav, dakle tek pristigao, tek uhićen. Zastenje na podu, uhvaćen je u okvir svjetlosti vrata s hodnika, a na odlasku jedan ga stražar još jednom šutne nogom u trbuh i opsuje. Drugi još pljune na nj, također psujući. Potom odlaze, zatvarju vrata, zaključavaju... Još koji tren stenje na podu dok se plavkasta svjetlost mjeseca u ćeliji polako pretvara u mliječnu i pojačava. Kako se teturajući i teško pridiže, tako scena postaje jasnija, dok se naposljetku prostor ćelije potpuno ne osvijetli mliječnom svjetlošću mjeseca.

Max Brum, Oliver II, milicionari

Max (*iz tame, nakon nekoliko trenutaka*): A što si im ti skrivio, sinko?

Oliver II (*iznenađeno, mislio je da je sam*): Ništa...

Max: Znam da nisi ništa, znam, ali ipak... Što te krive?

Oliver II: Krive me, krive... Kriv sam što sam živ! (*Kratki tajac.*) A vi?

Max: E...! Ja sam kriv što nisam umro.

Oliver II (*se pridignuo, pokušava se očistiti od prašine*): To vam je isto.

Max: ...Što pišem ono što vidim. I što vidim ono što pišem. Koji je dan danas? (*Pokraj njegove glave na zidu se vide skupovi prekrštenih crtica.*)

Oliver II: Treći svibnja.

Max: Treći svibnja, treći svibnja tisuću devet stotina sedamdeset i druge... (*Urezuje po zidu kamenčićem još jednu crticu.*)

Oliver II (*više za sebe*): Poznat mi je taj glas. (*Njemu.*) Gdje sam vas još čuo..?

Max: Kad ti se oči priviknu na tamu, prepoznat ćeš me. I vidjet ćeš što ja već odavno gledam. Čistu i užasnu jednostavnost mraka... A čudesno je to, svakoj je svjetlosti izvorište u mraku. Što si po zanimanju, sinko?

Oliver II: Student, student medicine, treća godina. Ali bio sam i član redakcije jednog studentskog lista... Valjda su se zato posebno na mene okomili.

Max: Kako se zoveš?

Oliver II: Oliver, Oliver Novak.

Max: A gdje su te uhapsili?

Oliver II: U Studetskom domu, jutros. Štrajkali smo gladu, opet, za naše drugove u zatvoru, da ih puste. Pozvali novinare. Mislili smo da je tisak dovoljna garancija da nas ne diraju. Vraga! Noćas su novinari netragom nestali. I tako su jutros rano banuli, s velikim drvenim motkama, pendrecima... I pse su pustili na nas! Potom su sve porazbijali, pohapsili...

Max (*nakon kraće šutnje*): Je li bilo mrtvih?

Oliver II: Znam da su ubili jednu kolegicu. Ležala je preko stepenica, bez svijesti. Krv joj se cijedila niz sljepoočnicu... U onom metežu ja sam joj pokušavao pomoći, ali vraga, nije više bilo bila... Tako su me i ćapili. Vučjak me zgrabio za nogu, a jedan mrgalj me zamlatio po vratu, kundakom. A poslije, poslije sam se osvijestio u stanici. Tu su nas još tukli. U milicijskoj stanici... Oni su nas tukli, a mi smo pjevali.

Max (*nakon kraćeg tajca*): Što ste pjevali?

Oliver II: A što bi pjevali? Ustani Bane, eto što!

Max: Kad ste benasti...

Oliver II: Molim...!? A što smo trebali pjevati?

Max: Ima lijepih pjesama. Vječnih pjesma. Recimo: Padaj silo i nepravdo.

Oliver II: Ha! Možda bi nas manje tukli?

Max: Misliš? Tukli bi vas isto, ako ne i jače... Nije njima bitan razlog, sinko! Dovoljno je da nisi njihov... Ma tko se uopće smije glasat u ovoj tmini? Kamoli pjevat? I to bez njihova naređenja, bez njihova odobrenja? Ja sam Max Brum, ja to najbolje znam.

Oliver II: Max Brum!? Pjesnik!? Zato mi je poznat vaš glas!

Max (*nakon duže tišine potiho, sporo i drhtavo zapjevuši*): Padaj

ČIN DRUGI

silo i nepravdo, narod ti je suditi zvan...

Oliver II (prvo iznenađeno šuti, potom prihvaća pjesmu pa pjeva-ju skupa i sve jače, pjesma sve više odzvanja u jekovitom pros-toru): ...bi' te od nas mračne sile... svanuti će i naš dan!!! (Ponove prvu strofu punim glasom, a iz drugih ćelija polako se pridružuju i neki drugi glasovi.) Pravo naše ugrabljeno, amo natrag dajte nam! Ne date li, ne molimo, uzet će ga narod sam! (Itd., a pri kraju pjesme već je cijeli zbor glasova. Potom se kroz to zaglušujuće pjevanje koje odzvanja tminom i cijelim zatvorom čuju psovke čuvara, lajanje pasa, udarci, vika, ali pjesma ne sustaje. Nakon nekoliko trenutaka čuju se bliski užurbani koraci i prema njihovoj ćeliji, naglo se otvaraju vrata. Upadaju tri milicionara s velikim motkama i, psujući ih, počinju tući.)

Prvi milicionar: Majki vam ga nabijem! Vi ćete to da pevate!?!

Drugi milicionar: Ustaše! Ustaše! Udri Ustaše!

Treći milicionar: Ma pevate ćete vi, bre, nešto drugo! (Tuku ih, u cijelom zatvoru se čuju jauci, pjesma jenjava, velika je vika, krici, glama, udarci, a za nekoliko trenutaka odnekud se čuje kroz urlike i "Hej, Sloveni")

Prvi milicionar: Na! Na! Majke vam ga nabijem!

Drugi milicionar: Pevaj! Je l' čuješ! Pevaj to! Pevaj!!!

Treći milicionar: Himnu pevaj! Hej, Sloveni! Marvo!!! Hej, Sloveni!!! (Bacili su ih na pod, oni kroz jauke i udarce s poda pje-vaju "Hej, Sloveni", scena se potamnjuje, glasovi udajuju, zvuk dolazećeg vjetra...)

KRAJ PRVOG ČINA

(Još u mraku zvuk odlazećeg vjetra, scena se osvjetljava kao dnev-na soba dr. Olivera Novaka.)

PRIZOR PRVI

Telmah, Novak

Izvana (vjetar polako prestaje).

Novak (zamišljeno pijucka čaj): ...A ona pisma, obožavatelji...?

Telmah: Pih, pisma... To se dogodilo sasvim slučajno. Rekoh vam da sam najveći dio knjiga poslao u biblioteke i knjižare, no jedan dio sam i razdijelio, nasumice... A mogu ja još malo? (Prstom na bocu sa žestokim.)

Novak: Ma, škodi vam... (Nevoljko toči i njemu i sebi.) Kažete nasumice?

Telmah: (Dugo guta.) Dobra...!

Novak: Kažete nasumice?

Telmah: Ma dašta, nasumice, nasumice. Uzeo sam telefonski imenik i pouzećem slao knjige na razne adrese.

Novak: Kako to mislite - pouzećem?

Telmah: Jebo te ćaća, zar ti nikada nisi ništa dobio pouzećem?

Novak: Pa jesam, često dobijam stručnu literaturu, časopise, knjige...

Telmah (nagla promjena atmosfere, dere se, vrlo ljutito): Tako si dobio i sve knjige moje lirike! I znaš što, kretenčino blesava!!! Sve si uredno platio! (Snažno zvekne čašom o stol, tajac.) Ma ja bi' te sad... (Ide prijeteći rukama prema njegovom licu, potom ga hvata za obraze i na kraju žestoko cmokne posred usta.)...Eto!!!

Novak (prvo preplašeno, a kad ga poljubi, pljuckajući gadljivo): Mooože biiiiitii... može biti (Pomirljivo)... pljuc, znači vi ste mene, pljuc, oštetili... za, pljuc, koliko?

Telmah (nehajno): Sedamdeset dvije marke, računajući na današnji tečaj Narodne banke i uz manje više točnu konverziju one agit-lopovske love u ovu agit-popovsku!

Novak (zaprepašteno): Pa vi ste lopov!

Telmah: Lopovčina.

Novak: Pa vi ste varalica!

Telmah: Prvoklasna.

Novak (više za sebe): Ovo postaje vrlo zanimljivo! (Diže se.) Vama dakle sigurno nije nepoznata ni moja ostala aktivnost ?

Telmah: Naravno! Zato sam vam i slao knjige, kao članu Komisije...

Novak (zaprepašteno, ljutito): Znae da sam član Društva književnika?!? ... Da sam izdao desetak knjiga, između ostalog i nekoliko knjiga lirike..!?

Telmah (kroz podsmijeh): Vi to zovete čak i lirikom?

Novak (iznervirano): Zahtijevam da mi odmah kažete zašto ste tu! Pa vi se igrate sa mnom cijelo ovo vrijeme! A ja vas puštam tu ba-ljezgati vjerujući kako zaista imate nekakvih psihičkih problema od... od rata... ili što ja znam!

Telmah (se diže i svađa): A tko je rekao da nemam? Zar mislite da bih trošio vaše i svoje vrijeme bez ikakve potrebe, da bih klipsao stotinjak kilometara do vas i ove jadne metropole bez ikakve veze?!? Pa baš to što ste između ostalog i priznati književnik mene je učvrstilo u uvjerenju da ćete me baš vi lakše razumjeti negoli kakvi drugi psihijatri koji sa mnom i mojom bolešću nemaju

nikakve veze!

Novak (*se resignirano povlači*): Ma tko ste vi? Sad više ne vjerujem ni da se zovete (*Sjedne*)... kako ste rekli da se zovete... (*Križa ruke, noga preko noge, prkosan stav*.)

Telmah (*sjeda natrag i zafrkantski nastavlja*): Vi mislite da se ne zovem kako sam rekao da se zovem? No, ipak se zovem onako kao što se zovem, odnosno, onako kao što sam možda rekao da se zovem... I bolujem od onog od čega sam vam rekao da bolujem.

Novak (*se uvaljuje dublje unatrag u fotelju. Nastupi kratki, neugodni muk u kojem ga sumnjičavo pogledava*): Onda? Stekli ste priličan imetak?

Telmah (*mirnije*): To je vama važno... ha, ha... imetak? Kao što ćete vidjeti, taj zaključak je potpunoma pogrešan. Onako pouzeca ima stečen novac ponovno sam ulagao u svoja nova izdanja. I ona su se, kao nekakvom čarolijom, ponovno nalazila kod mene, a ja sam ih dalje distribuirao knjižnicama, knjižarama, uzaludno, neprestano... No, nemojte zaboraviti da je novac od onih pouzeća služio i za ponovna slanja poštom. Poštanske su usluge izuzetno skupe, dragi moj gospodine, ne biste rekli koliko su skupe kada se u većoj mjeri njima koristite. Gotovo da cijena slanja pojede svu vrijednost knjige!

Novak (*sumnjičavo šuti, potom*): I sve biste potrošili?

Telmah: Sve!

Novak (*tajac, kao za sebe*): Pa vi ste budalala!

Telmah: Ha! Zato sam tu...

Novak: Nije li vas stid, mislim, zbog svih tih ljudi od kojih ste pravili kretene?

Telmah: Ne, naprotiv! Nije me nimalo stid, dapače, vrlo sam ponosan na svoje zlodjelo! Sjetite se samo onih brojeva s početka razgovora, pet stotina čitatelja! Uostalom, ni vi niste trepnuli okom na spomen mog imena, dakle, vi nemate pojma tko sam... (*Dalje brzo se ispravljajući, kao da je pogriješio u nečemu*.) Hotio bih reći, vi niste pročitali niti jednu jedinu moju knjigu, niti jednu jedinu moju pjesmu, niti jedan jedini moj stih, iako ste ih dobili, zar ne?

Novak (*posramljeno*): Nisam...

Telmah: Eto vidite! Nije mi ni najmanje žao prevariti takve budalotine. Pa kao što ste plaćali vi, plaćali su i ostali. Naravno da je tom poslu valjalo prići studiozno, sa žarom istraživača. Recimo, izbjegavao sam inženjere. A tim je ljudima osobito stalo da im zvanje piše po imenicima. Njih je bilo lako zaobići.

Novak (*zainteresirano*): A zašto ste zaobilazili inženjere?

Telmah: Zato što oni ne razumiju pisanje uopće! Njihovo je poimanje svijeta konkretno, mehanicističko. A u pjesmama nema njihovih opruga, vijaka, zupčanika, napona, struje, sila... Oni se vrlo čude što književnost uopće postoji, a nikako im ne ide u glavu da netko diše poeziju, da s njom tek može biti čovjek, kao što su i oni ljudi... Zatim sam izbjegavao ekonomiste! Užasno su točni i novčano precizni, znate, kad dobiju ovakvu jednu umotanu knjigu u paket, oni se isprva ponadaju da im je stigla (*Gadljivo*.) zbirka izrade godišnjeg završnog računa, fuj... ili takovo štogod gadljivoga, a kad utvrde da to nije točno, nije im teško otići ni u najudaljeniju poštu vratiti dobijeni paket i tražiti povrat novca... U tome ih može spriječiti tek cijena benzina ili tramvajske karte...! Knjige nisam slao niti profesorima, osobito ne profesorima kakvih jezika ili književnosti.

Novak (*iznenađeno*): Zbog čega?

Telmah: Pa tko voli posao kojim se bavi? Dajte, molim vas!

Novak (*svadljivo*): Onda niste slali niti kolegama, ni kritičarima, ni novinarima!?

Telmah (*poskoči*): Ne, nipošto! To bi bila najveća greška! Osim vašoj Komisiji...

Novak (*zadnju rečenicu prečuje*): Pa zašto, pobogu?

Telmah: Zato što bi skužili sustav. A jebi ga, kad je tržište tako malo! Mislim da bi i za dvojicu bilo tijesno!

Novak: Pa kome ste onda slali, mislim, je li dovoljno ludih preostalo?

Telmah (*važno*): Ohoho, kako da ne, dobri moj gospodine! (*Trlja trbuh, sasvim se udomačuje i nepristojno izvaljuje na trosjed, baš kao da je doma*.) Dobri moj gospodine! (*Potom luciferski povjerljivo*.) Recimo, psihijatri, (*Stanka*.) doktori, odvjetnici, arhitekti, svi oni koji primaju dovoljno godišnjeg čitalačkog materijala, no osobito sam knjige slao svim našim poznatim i nepoznatim institucijama - ministarstvima, općinama, komunalnim vlastima, političkim organizacijama, dobrotvornim udrugama, a nekoliko puta čak i Vrhovnom sudu!

Novak (*zaprepašteno*): Čak i njima?!

Telmah: Kako da ne, pa ti su još najglupiji! (*Smije se*.) Nekoliko su puta uzimali jednu te istu knjigu. Navikli, brate, čitati jedno te isto, jebe se njima... Tako sam se držao vlasti, nevjerojatno kako olako plaća svakave pizdarije!

Novak: Ali vratimo se na ona pisma koja ste dobivali.

Telmah: Da, što s njima?

Novak: Od koga ste ih onda dobivali?

Telmah: Pa vidite, gospodine, najčešće od običnih ljudi. Tu i tamo koju bi knjigu pročitala koja usidjela sekretarica ili kakav "revnosni" državni službenik.

Novak: I?!

Telmah: Dostavljali su mi svoje tugobalne švrjotine! Pička im materina! Navalilo to s poezijom, moj brajkane, sa svih strana... Nitko ništa drugo ne radi, svi pišu pjesme, sunce im ljubim blesavo! A ja sam jedva izlazio na kraj i sa svojom bolešću, kamoli još da se njima bavim.

Novak (*na tren zašuti, potom vrlo inteligentno*): Čekajte, čekajte... ako sam vas dobro do sada razumio, vi sebe ipak ne smatrate pjesnikom, barem ne dobrim pjesnikom?

Telmah: Oh, naprotiv...! Pa u tome i jest problem. Vi ga, možda, iz te svoje doktorske i psihijatrijske pozicije, ne vidite takvim, no to je boleština koje bih se rado odrekao... Gledajte... ja... ja sam se... pokušao sam se, znate, uništiti... Sam, sebe, znate... književno (*Stavi prst na čelo, pa kao okine*.) pk!!! ukokati.

Novak: Kako to mislite...?

Telmah: Lijepo, mislio sam, ako počnem pisati gluposti, možda će mi se to osvetiti, kritičari će me barem ismijati, ako već ne prate moju poeziju, znate, pa više ni neću imati potrebu za tiskanjem knjiga. I počeo sam objavljivati gluposti. Naprimjer (*Važno recitira*.) TVRDE POZICIJE (*Naslov, ustaje*.) Moje govno tebi smrdi... (*Doktoru*.) Smrdi meni govno tvoje...! (*Stanka*.) Mi imamo pozicije tvrde... (*Širi ruke, uvjerljivo vrti glavom*.) vlastita nam govna uopće ne smrde!!!

Novak (*kratki tajac*): I što se dogodilo?

Telmah (*ponovno sjedne*): Kritičari me, napokon, otkriše i stadoše

hvaliti, raspisao se o (*Posprdno.*) novom senzibilitetu... Kađ kenjate, onda je to senzibilitet, ne...? Zato sam promijenio strategiju. Od svoje pete knjige objavljujem prazne listove tvrdo ukoričenog papira sa zgodnim naslovima kao što su "Bijeli papiri" ili "Prazna knjiga" i slično. I nećete mi vjerovati, to su postala hit izdanja!!! Luduju za njima, a vlast ih osobito obožava... Da čovjek ne povjeruje!

Novak: I tako se niste uspjeli uništiti..? No, odustali ste od poezije?

Telmah (*panično*): Ne, naprotiv! Poezija me i nadalje proganja (*Ustane.*) Ta bolest mi izlazi na nos, (*Pokazuje.*) udara na jetra, naprosto. tjera me na povraćanje, sve što vidite, sve što doživite, jednostavno morate pretočiti u stih. (*Šeta.*) Tjera! Tjera! Tjera! Kao proljev... A pjesnici su (*Nateže slogove.*) senzi... bilni... i primjećuju stvari koje običnog čovjeka mimoilaze...

Novak: To mi je poznato...

Telmah (*odlazi do mačeva i uzima onaj na kojem ne visi vjetrovka*): Ta bolestina obdaru čovjeka najrazličitijim sposobnostima primjećivanja (*Maše po zraku mačem, potom probada vjetrovku,*), a rado bih se toga odrekao, dragi moj gospodine, to je ono što vas nužno usamljuje... (*Na doktora, naglo.*) En garde! (*Ljuto, prijeteći.*) Ja znam gotovo sve o svojim prijateljima, poznanicima, o svojim ženama, ako baš hoćete i o svojim liječnicima! Čak i onda kada nastoje sakriti određenu osobinu ili je drže svojom najvećom tajnom... (*Tajac, gotovo poraženo izlazi iz stava.*) Zbog tog sam vrlo usamljen. Jednostavno, ljudi vole (*Naglo, ljutito zamahne mačem po zraku.*) prijetvornost, (*Zamahne s druge strane.*) uglađenost, jednom riječju, ljudi vole (*Naglo probode mačem po zraku.*) en garde!... opću moralnost (*Viteški naklon s floretom.*), a neka vas Bog čuva općih mjesta, napisao je jednom Dostojevski! (*Sjedne s mačem na trosjed i nabije onaj čep sa stolića na vrh oštrice mača.*) No, da ja vas sada nešto pitam. Vjerujete li vi da ja jesam bolestan, da sam bolesnik zaražen ludilom poezije?

Novak: Hmm... (*Malo strašljivo mrda glavom, gleda u floret.*) Ne bih baš rekao... Vidite, po općim društvenim mjerilima vi se meni činite sasvim zdravim i lukavim... biznismenom... I nisam baš siguran što zapravo želite od mene, a... a malo me i plašite...

Telmah (*podrugljivo, ali još uvijek dobroćudno*): Plašim vas, ha?

Novak: Naime, govorili ste, govorili ste kao o sebi neke podatke... koji slobodno mogu stati i u moju literarnu biografiju... kao da ste, kao da ste prepričavali i moj život...

Telmah (*naglo mu stavlja vrh mača s čepom pod bradu, ali ostaje mirno sjediti na trosjedu*):

Novak: Pa, ne znam sad... (*Polako i oprezno sklanja mač.*) Po mom skromnom mišljenju, a sada govorim kao psihijatar, vi sigurno niste bolesni... (*Naglo skoči na noge pa hitro pobjegne i stane iza naslonjača fotelje.*) A za to opće mišljenje o vama upravo je meni ovo društvo dalo mandat ocjene, i to onog trena kad me je promoviralo u psihijatra...

Telmah (*prvo začuđeno, iznenađeno, ali odmah potom na fotelju*): En garde!!!

Novak (*se skvrči i čučne iza naslona*):

Telmah: No, vi ćete ovaj vaš privatni, polutajni, tretmanski angažman, en garde!, nadamnom zasigurno dobro naplatiti, en garde! (*Udari floretom po naslonu, hitro skoči na nju.*) Bez obzira što sam vam mogao doći i u bolnicu u kojoj "društveno" (*Pogleda*

ga sa fotelje, odozgo, preko naslona.), en garde!... radite...?

Novak (*skriva se, preplašeno*): Dakako, dakako... (*Gleda preko rukama skrivene glave, gore, u Telmaha. U tom trenu i odozgo opet malo potmule lupe.*)

Telmah (*Kratki tajac u kojem se netremice promatraju. Potom skoči s fotelje*): No, možda ćete sad lakše razumjeti moj problem. (*Odlaze mač na stolić, sjeda natrag na trosjed, smiruje se.*) Gledajte, pjesnik uvijek i isključivo piše u korist nekog općeg dobra, no njega nitko i ničim ne može promovirati u to zvanje. (*Gotovo agresivno.*) Trebalo bi odmah zatući svakoga tko i pomisli da je po zvanju pjesnik... (*Potom malo lakše.*) Jer pjesnik, ni u kom slučaju, nikada i ničim, ne može imati nešto što zvanje čini zvanjem... (*Tajac, doktor oprezno gleda preko naslona.*) Prihod... Prihod, dragi moj... (*Doktor se vrpolji.*) Naprotiv, njegov je rad uvijek na rashodovnoj strani života, čisti gubitak, bilo da se taj rad osjeća kao nepotreban i zaludan gubitak vremena ili potpunoma drukčije, kao recimo gubitak privatnosti. Moja poezija je moja privatnost pretočena u znakove za opću uporabu i ništa više. (*Doktor se polako uspravlja.*) A za to ne postoji nagrada niti naknada, nikakova satisfakcija. (*Očajno.*) Pisati i zaista pristati na sudbinu pjesnika, znači pristati na potpun i cjelovit životni promašaj... (*Doktor je sad oprezno uspravljen.*) Odnosno, to znači, ma kako god vam to glupo zazvučalo, sasvim svjesno biti lud! (*Naglo hvata mač i upre prijeteći s vrhom mača na kojem je čep u doktorova prsa. Mač se blago savije.*) En garde! (*Kratki muk.*) I jedina vaša nada sadržana je u tome da ćete se jednom možda naći u rukama nekakvih čitatelja... Ali njih jednostavno nema... Ni vi niste pročitali, zar ne, ni vi? (*Poduži tajac, sklanja floret koji sada više nije uperen u doktora.*) Čitatelja nema! Ne-ma! N-e-m-a! Niti će ih igda biti!!! (*Tajac, Telmah poraženo sjeda.*)

Novak (*pomirljivo*): Zašto to onda radite? Jednostavno prestanite. (*Polako i oprezno sjeda natrag na fotelju.*)

Telmah (*narogušeno*): Mislite da je to u ovoj mojoj fazi oboljenja moguće? (*Ostavlja mač na stolić.*)

Novak (*uvjerljivo*): Mislim, da... (*Ali vrebajući mač!*)

Telmah (*skače, hvata ga za kragu i viče mu u lice*): Vi i nadalje pretpostavljate da pred sobom imate zdrava i racionalna čovjeka?! (*Gleda ga u nijemoj tišini i potom baca natrag u fotelju, grabi mač.*) Rekoh vam već da je riječ o bolesti koje se nije lako riješiti!!! Ja želim prestati pisati poeziju, ali jednostavno ne mogu postići takvo stanje duha u kojem bi mi ona bila nepotrebna!!! (*Prijeteći.*) Jeste li me razumjeli?! (*Prilazi doktoru.*) A to ne mogu jer sam bolestan!!! Bolestan! (*U lice.*) Bo-le-stan!!! (*Odozgo opet lupa.*)

Novak (*sasvim uplašeno i izbezumljeno, odozdo, priljubljen uz naslon*): Pišite prozu...

Telmah (*nad njim, viče*): Mislite da mi to nije padalo na pamet? Za koga me držite? (*Kratki tajac. Potom ljutito šeta po sceni.*) Mislite da sam i ja član te vaše jebene književne udruge koja okuplja pet stotina pjesnika? Pet stotina, dovoljno za pet stoljeća! (*Zastaje, skida čep s vrha mača i baca ga.*) I koji su tamo samo da se međusobno počaste književnim nagradama, stipendijama, studentskim putovanjima, veleposlaničkim mjestima, a što se ne može ni ostvariti samo pisanjem... Već podlošču potkazivača, književnom poslušnošću i političkim prcanjima bližnjih i daljnjih! Otvorenim pismima, pro et contra!, pro et contra!, proganjanjima... Daleko vam kuća bila ti, ti književna žgadijo! Jer pjesnik je sam (*Slomljeno.*),

sam samcat na ovome svijetu (*Tajac.*), i sam sebi savršeno dovoljan... i dosadan... Uostalom, zar pišući prozu ne bih učinio isto što i te vaše, te vaše, ali ne i moje kolege! Pa zar niste svi vi odreda i pisali prozu? A potom udri po poeziji, pa to izgleda lako, zar ne? Pa i vi ste osim onih svojih slavni knjiga (*Karikira.*) a la "Samoupravljanje u duševnoj bolnici", "Savez Komunističke u suvremenim uvjetima", et cetera, et cetera, prepisivali malo i poezije... Pa to izgleda lako, zar ne? Čak ste dobili i republičku nagradu za poeziju kad ste sabrali one narodne, čuj, čuj (*Nasmije se posprdno.*), narodne pjesmotvorine, he, he, u knjigu domoljubna naziva "Naše rosno cvijeće"... Tako ste i primljeni u društvo. (*Tajac.*) Zar ne? A sada?!? (*Posprdno.*) Sada ste u Komisiji za prijam novih članova... Regrutacija! Prozu, kažete? Ha?! Draaaame!!! Traaaagedije!!! I što vi o tome znate? Prozu? (*Više za se, polako se smiruje.*) Proza je, jadni moj gospodine, sasvim druga disciplina! Trčanje na duge pruge... Za Boga miloga, za nju je potreban i sasma drugi trening. A ja sam godinama trenirao, godinama i godinama, gospodine, sprint! Bljesak! Munjevitost! Eksplozivni start, briljantan finish... (*Kratki tajac, napokon se smiruje.*) Jednostavno, to je potpuno nemoguće, osim ako ne želim biti kao vi! (*Očajno i zamišljeno sjeda na trosjed, odlaze na stolić mač.*) Kao vi, koji pišete pjesmuljke, pjesmuljke i pjesmotvore... (*Tajac.*) (*Daleko zavijanje nadolazećeg vjetrova, scena se ponovno mračni.*)

INTERMEZZO II.

Podiže se zid s vratima kuhinje, prostor je sada pretvoren u mračnu esdebeovsku sobu za ispitivanje, efekt vjetrova - kulminira pa naglo prestane.

Soba bez prozora, s jednim ulaznim vratima. Kroz maglu sada probija žuta svjetlost gole žarulje koja visi sa stropa. Kad se magla razide, vidi se stol s "radnom" svjetiljkom, starim crnim telefonom, strojem za pisanje iz kojeg vire listovi i jednom prevrnutom, drvenom stolicom. Također, na stolu se nalazi i poljski induktorski telefon, iz kojeg do pada vise dugački kablovi. S druge strane, Oliver II na stolici, s rukama vezanim za leđima, očito mučen i pretučen, u bijeloj pokidanoj košulji, po kojoj se vide tragovi krvi, u prjavim hlačama, ali sasvim bos. Ispred njega prevrnuti kanta, na podu. Do pola košulje je mokar, s kose još kapa voda. Tkanina prijanja uz tijelo. Odjednom izvana glasovi.

Oliver II, majka, milicionari

Muški glas: Ne znam, gospođo, ne znam što bi tom detetu!

Majka (*očajno*): Ali on je dobro dijete, dobar sin... Samo, samo da ga vidim...

Muški glas: Eto, pa ga vi probajte da urazumete, ja bre više ne mogu. Na koga li je tako tvrglavo, sunce mu ljubim! Taka, bre, lepa familija! Idejna, razumeš... A on?!? (*Otvoraju se vrata, u prostoriju ulazi majka. Ona je ovdje već postarija seljanka. Crni dugi vuštan, pregača, kosa spletena u starinsku široku punđu oko čela. Vrata se za njom zaključavaju. Kad ga ugleda, stane na dovratku s maramicom u ruci i skameni se, skoro krikne. Prinijela je maramicu ustima, grč, tajac.*)

Majka (*nakon nekoliko trenutaka užurbano prilazi*): Sine...! Jadni

moj sine... (*Potihlo i užasnuto ga grli, plače, briše s njegovih usana krv maramicom.*)

Muški glas (*odlazi, iza vrata*): Eto, pa nek vam bude. To mu je, bre, zadnja prilika!

Oliver II (*se budi iz nesvjesticke, nemoćno*): Majko!

Majka: Sine moj! Jadni moj sine, što ti je to trebalo...?

Oliver II: Pusti me majko... Di su tebe doveli, govnađ, stoka esdebeovska...

Majka (*plače*): Neka! Neka su me doveli... (*Ljubi ga.*) Neka si ti meni živ! Majko Marijo, milosti puna, hvala ti! A Majko Marijo, milosti puna, hvala ti... hvala ti... živ je! Živ! (*Tužno, više za sebe.*) A radosti moja! Živote moj! A šta su ti to učinili...

Oliver II: Ženo, 'ajde ženo... vrati se doma... Vidiš da su te doveli... samo da me slome...

Majka: Jesam! Jesam! Žena sam! I slaba... I neka, neka...! Neka te slome, samo mi živ ostani (*Plače.*), samo ostani živ! (*Klekne na pod ispred njega.*) Šta će majci, sinko, zemlja ova, šta će joj... bez tebe?

Oliver II: Ako, ako Boga ima...

Majka: Ima ga! Ima...!

Oliver II: ...i ako... i ako viruješ u nj...

Majka: Virujen! Virujen, sinko!

Oliver II: ...onda ćeš me pustit... onda ćeš otić odma'... odma' odavde... iz ovog pakla... (*Naglo zaviče. Poskoči bijesno.*) GOVNAD!!! STOKA UDBAŠKA!!!

Majka (*uspaničeno*): Ajme meni (*Stavlja mu ruku na usta.*), čut će te... ajme, jedna ti san!

Oliver II (*bijesno poskače pokušavajući se otrgnuti sa stolice*): GOVNAD UDBAŠKA!

Majka: Ajme jedna ti san! Šuti! Šuti, sinko! (*Smiruje ga, privija na grudi.*)

Oliver II (*nemoćno zajeca, kratki tajac, ona ga miluje*): Majko...!

Majka: Neka, neka, drago moje, proći će sve to... Sve će to proći... A treba i priživit... Priživit treba, sinko! (*Oprezno, kao da se osvrće sluša li je tko.*) Bila san kod kuma lke... Reka mi je... reka mi je da ti kažen... ako ne učiniš... ako ne učiniš kako kažu... sudit će te... sudit...

Oliver II: Neka me sude...

Majka: Izaci ćeš mi ka starac... Starac! Ako mi te ne ubiju! A ako izadeš, ako se vratiš iz zatvora, uzet će ti sve... Sve, jedno moje! Ime, život, putovnicu...! Nećeš mi moć ni uteć nigdi... I pratit će te! Niko te neće tit uposlit... Ostat ćeš bida, bida ka šta ti je i pokojni čaća osta...

Oliver II: Neću... dovršit ću šta san započeha... medicinu...

Majka: Bidno moje... bidno moje, još ti ne znaš su kin imaš posla... Izbacit ćete s fakulteta... drago moje... jedino moje... sa studija... I ne sa ovog jednog! Nigdi ništa neš moć upisat, jedno moje! Zabranit će ti disat, ako mogu, a mogu, mogu, jošte kako mogu, sinko! A bidne li mene! A mene bidne, Majko Božija! Nisan te odranila za nji'ove rajje! Nedan! Nedan te! JA TE NEDAN!!!

Oliver II: Ti... ti ne znaš šta oni traže od mene...

Majka: Znan! Zna bidna majka sve... Potpiši, potpiši šta god traže...! Samo mi živ ostani!

Oliver II: Ali majko... majko... Ja san tog čovika tek ode upozna... Tek ode... U ćeliji! Svet je majko, svet... I nekriv, neđužan, ka Isus...

Majka (*užurbano*): A ti budi Juda, sinko...

Oliver II: Majko!?!

Majka (*plače*): Budi!!! I Judina je majka... samo majka... bidna majka... I volila je svog sina! Ma šta učinila!

Oliver II: Pusti me se, majko...

Majka: NEĆU! NEĆU TE SE PUŠĆATI!!! MESO MOJE... KRVI MOJA... (*Hvata se za trbuh.*) ODE...! ODE... san te nosila! Iz ove si utrobe na svit progleda... Poslušaj me, ako si me ikad tija slušat sine, ako si me ikad volija, sad me poslušaj... sine... slušaj... (*Prignula se, ljubi mu bose noge.*) Mora netko, sine, i Judu izrodit... Bidne majke... Bidne su naše majke, sinko, oduvik... (*Plače.*) A da Jude nije, a da nije Jude... bi li, sinko, križa bilo...? Križa u kojeg virujemo...?

Izvana (*se naglo, uz lomljivu, otvaraju vrata. U sobu užurbano upadaju tri milicionara i grabe je grubo pod pazuha i vuku van. Ona se ne da od njegovih nogu, milicionari psuju, jedan je pendrekom opali po rukama, ona popušta, kriči, iznose je.*)

Oliver II (*sa stolice, svezan, bijesno*): MAJKO!!! PUSTITE JE!!! MAJKO!!! GOVNAD UDBAŠKA!!!

Majka (*s njihovih ruku dok je iznose*): DA JUDE NIJE... BI LI KRIŽA BILO!?!

(*Vrata tresnu, za njima, u tom trenu na cijeloj sceni nagli mrak. Koji trenutak scena ostaje u potpunom mraku i tišini, potom se čuje odlazeći zvuk vjetra.*)

(*Soba se opet osvjetljava kao dnevna soba dr. Olivera Novaka.*)

PRIZOR DRUGI

Telmah i Novak

Izvana (*zvuk vjetra prestaje*).

Novak (*pokušava ustrašeno promjeniti temu*): Vi... dakle... preferirate prozu nad poezijom...?

Telmah (*se trza iz zamišljenosti*): Što ja preferiram? (*Tajac.*) Što ja preferiram? De, iboga ti, dede, de, de... da čujem...?

Novak (*sjedi nijemo i ustrašeno*).

Telmah: Riječ je, seronjo, o različitim disciplinama! Različitim disciplinama, je l' ti jasno? U jednoj disciplini, prozi, svijet je upravo onakav kakvim ga opisuje pisac. Bez obzira je li riječ o futurističkom romanu, povijesnoj noveli ili priči besmisla. Ja bih kao Kafka mogao sve ovo ovdje, danas, opisati i tebe prikazati kao kukca. Kao odvratnog kukca, jebala te muza tvoja!!! I taj svijet bi bio upravo takav kakvim bih ga ja opisao, ja pisac. I svim čitateljima koji bi to čitali, ta bi stvarnost bila bliska, istinita i opipljiva, bez obzira što znaju da je tako napisana viđena samo mojim očima ili stvorena tek u mojoj mašti... A poezija (*Nježno.*)... poezija je... nuđenje svijeta... nuđenje svijeta onakvim kakvim ga može dohvatiti samo čitatelj...

Novak (*opet vrebajući mač*): Ne razumijem vas...

Telmah (*zaneseno tumači*): ...Gledaj, u poeziji... metafora ili slika, dakle čak i osnovni instrumentarij kojim barata neki pjesnik, neposredno su upućene na mogućnosti samog čitatelja. (*Tiše, osobnije.*) To je poredbeni instrumentarij u kojem upravo ono slično u stvarima o kojima se piše nikada nije do kraja izrečeno! Ta čudesna i prokleta figura tek je putokaz, natuknica za puni smisao svega. Puni smisao koji pjesnik uvijek ostavlja čitatelju da ga

potraži, da ga sam dopuni, shvati. Slušaj, vrli pjesniče, ako nisi znao, a nisi, jer da si znao, ne bi se pjesnikom zvao, naš posao, posao pjesnika... dakle... bio bi... navođenje čitatelja na niz mogućih i tajnih smislena... Određeni stih nekog pjesničkog djela različito će doživjeti svaki čitatelj, a time... a time...

Novak (*vreba mač i ustrašeno ponavlja*): ...A time...?

Telmah: ...dati...?

Novak: ...Dati...?

Telmah (*naglo grabi mač, prije doktora i odmah mu ga uperi pod bradu, ali sad je mač bez čepa!!!*): Što?

Novak (*hitro, poludignuto, prestravljeno*): Jebi mi majku ako znam!

Telmah (*tiho*): Svoj osobni smisao... Svoji! Osobni! Smisao! Naprimjer... (*Teatralna poza, sklanja floret.*)... Smrtni je mjesec svladao pomrčinu... De, ponovi, de, dede, ne boj se... (*Stoji na nogama.*)

Novak (*uplašeno sjedi, govori slabašno teatralno*): ...Smrtni je mjesec svladao pomrčinu...

Telmah: Što ti misliš o tom stihu? (*Tajac.*)

Novak: Smrtni je mjesec svladao pomrčinu... (*Telmah se polako ustremiljuje na nj, ovaj se polako diže, priljubljuje uz naslon.*) Smrtni je mjesec svladao pomrčinu... znam, znam... znam!!! (*Telmah staje, kratki tajac.*)... Da je smrtni mjesec svladao pomrčinu!!! (*Gledaju se poduže. Odjednom Novak istragne bombu s Telmahovih uprta i odgurnuvši ga skoči na noge.*)

Novak (*držeći bombu u jednoj ruci, s drugom na osiguraču*): NE PRILAZI MI! NE PRILAZI MI! (*Udaljuje se od njega.*)

Telmah (*iznenađeno, ali neprimjereno mirno*): Da je ovo jedna tragedija, moj seronjo, da sam ja loš pjesnik, loš pisac...

Novak: NE PRILAZI MI! BACIT ĆU JE!

Telmah: ...ti bi to bacio. (*Značajno drmajuci mačem, posprdno.*) I sutra bi novine pisale: ludi vojnici obolili od vijetnamskog sindroma dignuo u zrak privatnu ordinaciju poznatog psihijatra i književnika doktora Olivera Novaka, ali...

Novak: BACIT ĆU JE! SVEGA MI! (*Izvadilo je osigurač. Čvrsto drži stisnutu bombu.*) NE PRILAZI!!!

Telmah (*prilazi*): ...ali, ja više volim (*Značajno s mačem.*)... Shakespearea, Pirandela, Krležu...

Novak (*krikne*): AAAAAAAAAA!!!! (*Ispusti bombu pod Telmahove noge i baci se na pod, pokrije rukama glavu.*)

Telmah (*nehajno prilazi, nastavlja*): ... od ovih modernih seronja. (*Došao je nad njega, gleda ga odozgo i sad sasvim ne jako i posprdno izgovori.*) Bum...?

Novak (*drhće, ništa se ne događa, pogleda odozdo vrlo uplašeno*).

Telmah (*kad ga Novak pogleda, naglo rikne*): BUUUUUUM!!!!

Novak (*še trzne, i sakrije glavu pod rukama*).

Telmah: E, seronjo... Što si se usr'o? (*Diže ga s poda, gotovo ga nosi i vuče na fotelju.*) Hajde, digni se... sjedni... sjedni... Sjedni!!! Tako, vrli gospodine književniče... Tako! (*Podiže ručnu bombu s poda, otvara joj čep, vidi se da mu ručna bomba u stvari služi kao boca za piće. Otpije iz nje, grimasa, rakija je unutra.*) William Shakespearea...! Riječ je o sto sedmom sonetu Williama Shakespearea. Mišljenja o tom stihu protežu se od označavanja kraha Španjolske armade kad u ono davno doba napadne Englesku, do - tako nemetaforična tumačenja kao što je (*Šetka s*

bombom-bocom u ruci.)... izlazak engleske Kraljice iz doba klimakterija... Ha! Tko bi to rekao? (*Tajac. Gotovo za sebe.*) A baš u tom se krije i moje prokletstvo. Svoje stihove pjesnik nikada ne smije tumačiti, bez obzira koliko bio uvjeren u njihovu vrijednost... Jer bi im time dao jedan jedini obrazac, jedno jedino značenje, a stihovi su stihovi tek onda kad govore i o mnogo čemu drugome, pa i o onome na što nisi nikada pomislio... (*Njemu.*) No, svakako mislim da bi dobri stari Will bio sasvim zadovoljan i da ga protumačimo potpuno osobno, vezano uz neko naše naslućivanje boljih vremena... Vrlo vjerojatno da taj stih može značiti i da se nekome kao tebi danas smrknuo, ha? Odnosno samo to da se ukazao mjesec na samrti i ništa više, no vidiš koliko stihovi ovisе o samome čitatelju i baš njegovoj mašti? A u prozi, u prozi (*Odmahuje rukom.*)... sjedni na moj pa se vozi!!! (*Ponovno gucne iz bombe, potom je ostavlja negdje na ormaru.*) Dakle, poezija i proza dva su sasvim različita oblika pisanja i, kao što vidiš, različito i ovisе o čitateljima. (*Šeta oko njega kao mačka, ide mu iza leđa.*) Paradoksalno je upravo to što proza svoje čitatelje olako pronalazi, iako o njima ne ovisi isključivo, a poezija ih nema iako o njima isključivo ovisi. Bez angažiranog čitanja proza može proći, bit će tek štivo, lijepi utrošak vremena, zabava... A poezije nema bez duhovnog angažmana onog koji čita! Zato je najgluplje pitanje na svijetu ono (*Posprdno.*) "što je pjesnik htio reći?" Jer pjesnik je rekao uvijek i samo ono što je čitatelj nadopunio sam... Ha, zar ne, zar ne...? (*Naglo skače, hvata ga s leđa.*) En gard!!! (*Plošnu oštricu mača stavlja mu grubo pod grlo!!!*) Ti si prije dvadeset godina optužio pjesnika Maxa Bruma kao opasnog nacionalistu!!! (*Ovu i sljedeće optužbe Telmah govori vrlo brzo, službeno, kao kakav sudac ili spiker, ujednačenim i glasnim vikanjem.*)

Novak (*vrlo preplašeno*): Jesam...! (*Gotovo da koprca nogama, izvlači se na čistinu.*)

Telmah: Ti si svjedočio protiv njega na sudu zbog čega je optužen i osuđen na višegodišnju robiju?!?

Novak: Jesam!

Telmah: Ti si kasnije zabranjivao tiskanje knjiga svojih kolega koje si potkazivao kao opasne političke subverzivne elemente?!

Novak: Jesam!

Telmah: Ti si stupio u njihovu tajnu policiju i prije agresije na našu zemlju nadao se kako će ovaj ovdje narod propasti, a da ćeš ti i takvi opet zavladati?!?

Novak: Jesam! (*Očajno plače, Telmah ga grubo pušta iz zahvata, ovaj pada na koljena, licem prema podu.*)

Telmah (*sada više odozgo na njega dok se doktor na podu okreće do njegovih smrdljivih papuča, ponizno moleći za poštedu*): Ti si taj koji se pritajio i odjednom postao od agitpropa (*Prodere se.*)... AGITPOP!!!

Novak: Jesam... Jesam... (*Kratki tajac.*)

Telmah: Trebalo bi te ubiti! Ubiti! (*Zamahuje, a onda, umjesto na njega, baca mač u kut.*) Huljo prijetvorna... Izdajico! Gadel! (*Gadljivo odlazi od njega.*)

Novak (*plače, duži tajac, potom s poda*): A što sam mogao učiniti, što...? Imali su me u šaci... oduvijek... oduvijek... Ti ne znaš, ti ne možeš znati... (*Bijesno.*) Prvoga su mene uhitili, prvoga mene! Psi!!! (*Udara se u prsa.*) Ti ne znaš što su oni radili nama, tamo... Ti ne znaš! Električni gajtan, pa na jaja!!! Pa na induktor! In-duktor!!! Pa vrti! Vrti! Vrtiiiiii!!! (*Prijeteći se pridžuje na koljena i ruke.*) Pa

te zavežu raširenog na četiri strane svijeta... golog... kao Isusa. Govorili su... raspeće... raspeće ti ljubim, pjevaj! Pjevaj! (*Tijelom se uspravlja i samo na koljenima puže prema Telmahu.*) Je li pjesnik Max Brum govorio... Nije!!! (*Prilazi mu klečeći.*)... Udri žilom! Je li pjesnik Max Brum govorio...? Nije!!! Udri tabane!!! Je li Max Brum...? Nije!!! Diži ga! (*Ustaje.*) Je li Max Brum? Nije! Udri!!! (*Prilazi bliže.*) Je li Max Brum? Nije! Udri!!! Na stolicu!!!... Drži mu oči!!! Je li Max Brum? Nije!!! (*Hvata Telmaha za prsa i džemper.*) Je li Max Brum? Nije... Drži oči!!! Je li Max Brum...? (*Trese ga.*) Jest... Nisam čuo?!? Jest... Nisam te, bre, dobro čuo...?!? Jest, jest... Jeeeeeeeeeeeeest!!! (*Odguruje ga, Telmah udara leđima o zid.*) Jest... (*Leluja do fotelje, tu nemoćno sjeda i skrivajući se slomljeno plače, tajac.*)... Što ti o tome znaš?!? Pa te drogiraju, drogiraju danima, sve oko tebe leluja, i kad se probudiš, kad se probudiš, već si bio svjedok... SVJEDOK! Na suđenju... Pa te potom puste... Ha, ha, ha...! Puste... ha, ha, ha... puste! I misliš kako je s tim gotovo? Misliš, jedna duša više-manje... A onda te ponovno nađu... Pokažu ti fotografiju na KOJOJ SI TI U PEDERSKOJ POZI S NEKIM NEPOZNATIM MUŠKARCEM!!! (*Šmrca, duži tajac.*)

Telmah (*se trza iz zamišljenosti*): I tako si ti, Olivero, postao - Olivera??? (*Uzima mač iz kuta, sjeda na trosjed, usput govori.*) A ja sam se došao osvetiti Oliveru. A ti...? Jebe se tebi?!? Ti - Olivera...? Skoro mi te dođe žao... (*Tajac.*) Tako smo svi žrtve? (*Bez vike.*) I mi... i vi...? (*Sasma tiho.*)... A tko je kriv...? Tko je kriv...?

Novak (*bijesno*): Što ti o tome znaš? Ti ništa ne znaš! U tvojoj mladoj glavi sve je jednostavno, crno-bijelo, dobri-loši, ubiti-poštedjeti! I... i tko si ti, uostalom, da o tome sudiš...? Tko si ti?

Telmah (*tiho, zamišljeno*): Nitko, znači...? Selo veselo! (*Vadi pismo iz zadnjeg džepa traperica, pruža mu ga, dalje malo glasnije.*)... Osim što spavaš s mojom majkom, (*Tajac.*) jer poezija, poezija je moja nevjerna mati, vaša prilježnica gospodine, kurva...

Novak (*oprezno uzima papir, gleda, nije mu jasno*): Što... što je to...?

Telmah (*posprdno*): Pismo Kralju, pismo. Izdaleka. Iz Engleske...

Novak (*kroz šmrcaje*): Tko je Emil Brum? (*Zaprepašteno.*) VI STE EMIL BRUM!?!?

Telmah: Da...

Novak (*krikne, grč, padne s fotelje na koljena*): KATARINA!!!

(*Odozgo jaka lupa. Izdaleka nadolazeći vjetar.*)

(*Naglo i potpuno zamračenje.*)

INTERMEZZO III.

(*Scena u mraku.*)

Uz zvuke vjetra koji traju cijelo vrijeme ovog intermezza, začuje se i lijevanje kiše te curenje vode kroz oluk. Grom. Bljesak. Potom se čuje i jači pljusak. Kroz tamu ubrzo dopire i tihi ženski jecaj. Netko plače. Iz druge strane off-a, u potpunom mraku, polako dolazi stara majka Olivera Novaka. U spavaćici je, dugih puštenih pletenica niz grud, a u rukama ispred sebe nosi svijeću.

Katarina, Baka

U tami (*tiho jecanje*).

Baka (*zabrinuto*): ...Kate...? Kate moja...? Šta je, dušo...? Čula sam te ozgor, iz postelje... a šta plačeš u va doba, dite moje?

Katarina (*i dalje tiho jeca*).

Izvana (*vjetar, kiša, daleka grmljavina*).

Baka (*kako prilazi, tako stavlja svijeću na prosti kuhinjski stol, vidi se da za stolom sjedi Katarina i tiho jeca*): Gospe moja, izludit će nas ova zamračenja... A šta je, zlato moje? Šta mi tako tužno plačeš?

Katarina: ... Ništa, ništa, bako... Ništa mi nije...

Baka: Bi' će te je oni furešti vojnik smanta... Rekla san ja... a, lipo moje? Šta je baba rekla? Kloni se vojnika, dušo moja... Aaa... kad se tvoj dide vratija u selo... Iza onog rata, za jednog Prvog maja, na dernek u misnu zadrugu. Visok... Crn... A ona mu uniforma, ona mu uniforma, bila uniforma, mornarička, pa k'o salivena... Pa vako stoji... sve me omira. A omiran i ja njega, ispotiha... A on lip, ajme šta je bija lip, zlato moje! A one babe u zadružnom domu... Pa sve šu-šu, čujen ja, jedna zdrugon, sve pitaju je l' to mali od staroga Novaka, ma je l' to Novakov mali? A sve cure iscipale obraze, svaka misnu 'aljinu obukla, jedino ja po našku, po seljačku... I baš ja k'o ne trzan, a on ti mene, pa za ruku, pa ajmo mala balat, ajmo mala tancat... Tako ti je to čerce... Tako! Šta manje za njin trčeš, to će on za tobom više patit... Lipo oko babinol

Katarina: Nije to, bako, drukčije je... Ajme, nesritna ti li san, ubit ću sel

Baka (*odlaže svijeću na prosti kuhinjski stol, sjeda*): Ajme meni, dite moje, ajme! Kako to grubo zboriš?

Katarina: Jadna ti san...

Baka: A šta? Reci babi... Ne voli te?

Katarina: Da ne voli! Lud je bija za mnon... Lud, bako!

Baka: A šta unda plačeš, oko moje...? (*Prestravljeno*.) A da nije, da nije poginija...?

Katarina: Nije... Živ je, živ! Fala bogu...

Baka: Ma da ga nije ranilo...?

Katarina: ...Ne razumiš ti to, bako.

Baka: Ma šta je čerce, reci!

Katarina: On ti je pjesnik, bako.

Baka: E?!? Neš ti! Pa šta!? I ćaća ti je!... Oni bi za to tribali plakat, a ne ti, čerce! Oni!

Katarina: Ja mu nisan o ćaći tila govorit, mislila san bi' će mu drago, kad sazna... A večeras, večeras me pita... (*Jecaji*.)

Baka: Smiri se, drago moje... smiri se ti meni! Ma šta te pita, da pita, oko moje, a ti ne daj! Ma, luda si, luda si ako si već dala!

Katarina: Pita me, pita me šta mi je Oliver Novak? A ja... a ja, bidna, udrila na šalu... Toga san se i bojala, bako! Toga da mu u nas u mistu ne kažu da me se kloni, da mi je ćaća komunjara... Nije ga prije brigalo 'ko mi je ćaća, prije tri miseca... kad je vamo doša... I ja mu nisan tila reć, a on se ukočija! Prominija lice! Ajme, jadna ti san... Jadna ti san, bako!

Baka (*se diže sa stolice i smiruje je*): Ajde, ajde, ka da je on jedini čovik na cilon svitu...? Ajme meni, šta u nas ima lipi judi... Ajde, ajde, oko moje! Nigdi taki lipi judi nima do u nas...

Katarina: I kako se ukočija, uozbilija, a ja mu nisan tila reć... a on! Ajme, ajme, jadna ti san! A on skočija! Skočija ka oparen! Da mu je baš sad drago šta je vamo doša i s menon se spanda! Da mu je baš drago šta je i rat započea! Da nas istribit triba! Istribit!

Baka: Ma šta..? Ma šta to govoriš?

Katarina: Da će ga ubit ako mu na put stane... ajme, jedna ti san! (*Očajno*.) Da će mi ćaću ubit, ako li mu na put još jednon stanel!

Baka: Ma kako...?

Katarina: Da će ga ubit! Eto!!! Zašto...? (*Molećivo*.) Zašto, bako!?!?

Baka (*velikom zabrinutošću*): Ma kako se on ono zove, čerce?

Katarina: Emil! Emil, bako.

Baka: Ma to znan... Al' kako, kako ono još?

Katarina: Brum! Emil Brum...

Baka (*zaprepašteno*): Majko Božija!!!

(*Snažan udar groma, bljesak, kiša, svijeća se naglo utrne. Nastupi potpuni mrak u kojem zvuk vjera, kiše i gromova kulminira, a potom i nepovratno nestaje. Potom tišina.*)

PRIZOR TREĆI

(*Scena se naglo osvjetli kao dnevna soba dr. Olivera Novaka*)

Telmah, Novak

Novak (*tiho, očajno, na koljenima pred stolom i s pismom u rukama*): Ti... ti to ne možeš razumjeti! Ne, ne... (*Potihno jeca*.) Ja nisam znao... Nisam znao za vas, Emile, sine... Nisam, kunem ti se..! Ona je sama došla... Sama...! Kunem ti se... Htjela te je ostaviti, sama... Kad joj je baba sve ispričala... A onda, poslije nekog vremena, saznala je da je trudna. Ovdje je to saznala, ovdje, i sve mi priznala! Sve!!! Emile... sine... kako bi ti postupio... kako bi ti postupio da saznaš kako ti je kći... tvoja jedinica... tvoje zlato... ostala trudna sa sinom čovjeka kojemu si...?!? Kako, kako bi ti postupio...? A nisam, kunem ti se... NISAM ZNAO NIŠTA!!

Telmah (*se diže*): Nisi znao ništa...? Ti nisi znao? Bože! Kako je to savršeno i potpuno opravdanje! Kako da ti povjerujem?

Novak (*puže za njim na koljenima*): Nisam! Kunem ti se!

Telmah: Savršeno... I to te opravdava u potpunosti...? Sve vas...? Takve (*Odgurne ga od sebe*)... takve pse!?!?

Novak (*zajeca na podu*): Ja sam samo čovjek... Čovjek nemoćan i nesretan... uplašen...

Telmah: I zato nisi kriv?

Novak (*iznervirano, pridiže se*): Nisam to rekao!!! Kriv sam... koliko i ti! Koliko i svi mi...! (*Kratki tajac*.) Vremena, vremena su bila takva... Vrijeme je krivo, vrijeme.

Telmah: ...Vrijeme, ha?! Tako je svaka rasprava unaprijed gotova? Tako vam je čak i obrana sasvim nepotrebnal?! Ha? (*Kraći tajac*.) Pa vi ste bijedni i u toj svojoj osnovnoj samoobmani... Čovjek može pripadati svemu, ali mora ostati čovjekom svagda! Ali iza vašeg glamura, iza vaših nedodirljivih moći nikad se nije niti mogla skrivati nikakva ljudskost! Vi ste uvijek bili ovakva obična, usrana, mizerija! Pas...! Svi ste vi obični psi! Psi!!! Jer vam nikada nije bilo bitno... tko je gospodar, samo da ga imate, njega i njegovu zaštitu! Pa vi i sada cvileći mašete repom ispred mene igrajući na tu vašu životinjsku nemoć i bijedu... Vi ste bili nemoćni?!? Vi niste znali?!? Vi ste bili nesretni?!?

Novak (*s poda, odmah*): Ona je moja kći! (*Reznirano, uvrijeđeno*.) To si zaboravio?!? Moja kći!!!

Telmah: ...I to je sve? Ona je tvoja kći...? Pa to je najbjednija,

najjadnija, najgnusnija isprika...! Zar vam je ljudskost toliko strana da čak ni ne naslućujete da je to... u svojoj biti... najokrutnija optužba? Neee!!! Vi čak i to uzimate kao dio svoje sasvim prirodne, sasvim normalne obrane! Tu nesreću moju i nesreću vaše kćeri koju ste upravo vi proizveli i koju meni, meni (!!!) pokušavate prikazati kao dio nekakve naše zajedničke patnje, zajedničke rane, zadobijene od istog neprijatelja? (*Kratki tajac.*) Kako se usuđujete? (*Oštro s mačem.*) Kako se usuđujete?!

Novak (*se skriva pod rukama.*)

Telmah (*se gadljivo prodere*): Ma vi ste bili i ostali obični lopovi spremni prodati rođenu majku, ženu ili dijete za malčice milosti...! (*Dalje mirmije.*) To je taj vaš isti izgovor za svako srodstvo i svaku krv... krv koju ste nam svojeručno proljevali! Bože, ima li... ima li strašnijeg licemjerja? Groznije optužbe?

Novak: A ti?! Kakav si ti? (*Podiže se na noge.*) Ti si je potjerao! Til! A ne ja... Uostalom, zato je sve i završilo... ovako kako je završilo...

Telmah: Ja...? Ja sam je potjerao? Jesam... Ostavio sam je... Ali sam je nastavio voljeti... Mislio sam, preboljet ćemo, to sam mislio... Bar je ona mene trebala... preboljeti... Zato sam i bio tako grub... I tako okrutan. I zato tako dugo ratujem! Zato, da izginem kad ne mogu oprostiti, zaboraviti... I svega sam se nagledao... Patnje i smrti, razaranja i ubijanja... Klanja!!! I prebolio sam... Sve sam ljudsko već odavno prebolio!!! Svaku ljubav i svaku mržnju... Čak i mržnju prema vama, žudnju za osvetom, sve sam to već jedanput bio prebolio!

Novak (*prilazi bliže osjećajući trenutnu Telmahovu slabost*): Dosta smo ratovali sine, među sobom, dosta... (*Pokušava ga zagrliti, ali rukom drhtavo ide prema Telmahovom maču.*) Miriti se moramo! Konačno i za svagda... (*Odjednom mu pokuša oteti mač, nastane kratkotrajno guranje i vika iz čega Telmah izađe s mačem u ruci, gurnuvši Novaka na pod.*)

Telmah (*bijesno, nad njim*): Takvo pomirenje želiš? Takvo?!? S mačem u svojoj ruci? (*Kroz zube i više za sebe.*) Dobro je dok je kod mene! A sve mislim, (*Pogleda u nebo.*) Bože, dragi Bože, pomoz mi da ga ostavim u životu... Pomoz mi, svemoguću Bože! Ukloni moj strah... (*Novaku, gadljivo.*) I jer se tvojom krvlju ruke mogu samo uprljati... Samo uprljati! (*Više za sebe.*) Što može krv kvnika sprati? Što..? Ništa... Nikakvu patnju, nikakav progon. Samo možeš postati isti takav krvnik! (*Pogleda u nebo.*) A veliki je, Bože, račun po kojem mi je dužan! (*Prijeteci pogleda u Novaka.*) Golem!

Novak (*s poda, nemoćno*): Nisam ja tebi ništa dužan. Ništa.

Telmah (*nebesima*): Vidiš li da te ne zazivam uzalud? Čuješ li? (*Slomljeno i tiho prema Novaku.*) Daj mi razlog da ga poštedim... (*Više za sebe.*) Prokleo mi je oca, da mu to oprostim? Ubio mi je sina, da ga pustim i zato? Ili zbog duha, zbog duha da mu udijelim milost? (*Bogu.*) Znaju li krvnici, kada ih ostavimo žive, što im je oprosteno? Što im je poklonjeno? Ili odmah pomisle da je taj čin izraz naše najveće slabosti, a ne razbor. A ne milost! (*Novaku.*) Jer sami nikada nisu imali milosti... Prvi put kad ti se okrenem, zabost ćeš mi nož u leđa! (*Tiho.*) Daj mi razlog da te poštedim...

Novak (*bjesnije*): Sve si ti sam kriv... Sve! Kad si saznao da je ona moja kći, kad si to saznao, odbacio si je! (*Diže se s poda.*) Kao staru krpu! (*Prodere se.*) Tiiiiiii!

Telmah (*bez riječi stoji pognute glave, nemoćno se pridržavajući uz trosjed i potom gotovo izgubljen*): Ja?!?

Novak: Til! Ti si je uništio! Nitko drugi, nego til! Til! (*Kratki tajac.*)

Telmah (*sasvim tiho*): Ja? (*Kao da se budi iz nekog sna.*) Ja? Ja sam je uništio? Ja sam je zatvorio u kuću?!? (*Približava mu se, Novak korača unatrag, prema fotelji.*) Ja sam joj kidao pisma...?!? Ja sam je doveo do tog da izgubi (*Gurne ga grubo u fotelju.*) dijete...? (*Prodere mu se u lice.*) Ja sam taj koji ju je gurnuo u ludilo?!? Sve sam to - JA?!? (*Kratki tajac.*) Sada mi je svega dosta!!! (*Brzo pokupi pismo s poda i gurne mu ga u ruke.*) Pročitaj pismo, pročitaj... (*Udalji se od njega.*) Od Društva književnika je...

Novak (*ponovno ustrašeno zašmrca, nevoljko*): Znam, nisam slijep...

Telmah (*tetralno šeta*): A vi ste u Komisiji za prijam novih članova?

Novak (*ne povezujući, uplašeno, upitno*): ...Pa što?

Telmah: ...Osim što ste mi oduzeli sve, vi se dakle bavite i mojim poslom? A ni tu mjesta za mene nema, jer meni, eto, službeno ne date niti pristup tom vašem jednom prijestolju u kojem opet suvereno vladate kao najobičniji klaun.

Novak: Ali... ali... nisam znao ništa...?

Telmah: No, pročitajte, pročitajte... (*Oštro, s mačem.*) Pročitaj!!!

Novak (*drhti*): ...kojim vas izvješćujemo kako je vaša molba za prijem odbijena, naime, do daljnjeg Društvo neće primati nove članove... Nadamo se da ovo neće utjecati na vaš daljnji rad... pozdrav...

Telmah: Pročitaj potpis.

Novak (*zbunjeno oteže*).

Telmah: POTPIS!!!

Novak (*tiho*): Doktor Oliver Novak...

Telmah: A ja sam na vas već zaboravio bio...

Novak (*živčano, kao da se hvata za slamku spasa*): Ti sad misliš da sam i to ja namjerno...? Nisam sine, nisam... Tko mene što pita, sine, tko mene...? Odbili smo ih više od pedeset, nismo primili nikoga...

Telmah (*posprudno*): A neslužbeno sam saznao da je na Predsjedništvu društva zaključeno kako sad imate previše članova... he, he, he... Ona stara državna vlast primila dvjesto pedeset, nova pridodala još toliko... he, he, a nikoga niste izbacili... a? Selo veselo... ha?!?

Novak (*iznervirano*): Da, pa što?! Da se koljemo, sada kad smo napokon skupa?

Telmah: Pa mi rekoše, bogme, dok se koji ne upokoji, nema novih primanja... he, he... ko Francuska akademija! Fran-cu-ska...

Novak: Pa?!?

Telmah: Pa sam ja odlučio da malo... ubrzam stvar...! (*Kratki tajac.*) A i stare račune... stare račune... Znaite, gospodine doktore, ti stari računari... moj pokojni otac... znate, Max Brum... kad je umirao, onako od posljedica robije, batina... A mi još djeca, znate... Pa ga pitam ja (*Nježno i tiho.*) čaća, a jesi li kome ost'o dužan... A on kaže, jesam... jesam sinko... Tebi...!!! A je li, čaće, je li, čaće... je li tko tebi ost'o dužan? Jest, sinko...! Dašta je! Narod ovaj, sinko... (*Umorno se uspravlja.*) narod... A meni onako gorko u grlu, gorko znaš, steglo, al' se ne dam... Pa ga nosimo u grob, a nosimo ga noću... pjesnika nosimo noću u grob... eeee, oca mogal! Da nas ne vide...! A na prozorima (*Mačem prema publici.*), a na prozorima svijeće... zlatne svijeće gore... sve kriješnica do kriješnice... I svaka titra za očevom mi dušom! I vidim ja, nije narod

dužan... nije dužan ost' o NIKOME!!!! (*Bijesno, kao vitez, s floretom u ruci.*) I NIJE NIČIJA DO ZORE, PA NEĆE NI TVOJA!!! (*Okreće se prema doktoru.*)

Novak (*se uto već izmigoljio i pobjegao u kuhinju, Telmah bijesno za njim pa lupa drškom mača i šakom po zatvorenim vratima.*)

Telmah (*snažno lupajući*): Otvori! Otvori! Huljo! Otvori... Jade bijedni, lopove... (*Uzima i drugi mač sa zida. Vjetrovka padne na pod.*) Hajde, otvori... Dat ću ti mač... Huljo, čuješ li? Nikoga nisam ubio nemoćna! Ni u ovom ratu! Neću, vala, ni tebe na duši... Otvori... (*Posprdnno ga zaziva.*) Olivera!!! Olivera... (*Odlazi umorno do trosjeda, toči si piće sa stolića, drhtavo, uzbuđeno, više prolijeva.*)... Ni tebe... vala... na duši... (*Trza.*) Dobra ti ova rakija! (*Toči, isto, usplahireno.*) Hej! Olivera! Dobra ti rakija... Znaš ti onu moju pjesmu, Olivera?... A ne znaš, ne znaš...! Da si čitao, znao bi... (*Odjednom se prodere.*) Oliveraaaaaaaaaaaaa, Oliveraaaaaaaaaaaaa, da si bila ispod mene, ne bi bila ispod moga pera!!! Oliveraaaaaaaaaaaaa, Oliveraaaaaaa, što od mene praviš... "kera"?! (*Mijenja ton, nastavlja dramski.*) Olivera!!! Kakvo ti je srce, kakva ti je to pa vjera, sraaaam te bilo?! (*Stanka.*) Olivera, naš se sin ne bi mogo zvati Pera! Tko ti ga "stera", Olivera, sraaaam te bilo?! (*Uozbljeno.*) Olivera, znaš li ti da je era golih proletera, bez revolvera, karanfila i revera... a ti se praviš... Katarina? (*Stanka, resignirano.*) Pizda ti materina!!! (*Stanka.*) Olivera!!! Terra est stella! E pour si muove, svi smo bez love, a tebi se ipak - neće? (*Stanka.*) Olivera, znaš li ti da je krizda? Olivera, ne budi pizda! Izaaaadi, daaaa!

Novak (*iza vrata, glasno*): Zvat ću policiju! UPOMOĆ! (*Odozgo jaka lupa.*) UPOMOĆ!

Telmah (*polupijano*): Ooohooooo! Živa si...! Ha, ha, ha...! Živa si, živa, Olivera moja...! Što bih ja bez tebe? (*S oba mača, raširenih ruku prema publici.*) Ne dam te! Ni tudinu! Nijednom osvajaču! Nikakvoj bratiji! Agresorskoj žgadiji! Ti si moj! (*U prsa.*) Moooja!!! Moja izdajica!!! (*Pijano.*) Tiiiiiiiiiiiiiiiiiiii (*Stanka.*) siiiiiiiiiiiiiiii (*Stanka, pjeva.*)... Miiiiiiiiikoooooo mooooja moja, ti si Milko moja, moja (*Vrti se, pleše.*), ti si, Milko moja, moja, moja (*Pada na koljena.*), jaaaaaaa saaaaaaam tvoooooooj!!! (*Oslanja se na mačeve, sumanuto se smije.*) Ha, ha, ha...! Je l' čuješ, pička ti materina, kako te volim?! (*Urice odjednom počinju zvoniti iako je veliki sat na sedam minuta do dvanaest sati. Kukavica s velikog sata izlazi i kuka. Sve se to miješa s pijanim i sumanutim Telmahovim smijehom.*)

Izvana (*odjednom snažna eksplozija, sve se zatrese. Odmah potom potmulo zavijanje sirene*): UAAAAAUAAAAAA...

Odozgo (*velika lupa, Magdina krika, trčeći koraci niz stube*).

(*Na scenu uzbuđeno i kreštavo utrči Magda.*)

PRIZOR ČETVRTI

Telmah, Magda

Magda (*kriči, kao bez glave*): NAPADAJU NASI! BJEŽIMO! U SKLONIŠTA! U PODRUME!!! (*Bježi bezglavo preko scene sve više kričeći.*) BJEŽIMO!!!!

Novak (*iza vrata*): UPOMOĆ!!! Magda!!!... UPOMOĆ!!!

Magda (*u panici se ne obazire, bježi van, u off i kriči*): U PODRUME...!!!

Novak (*lupa po vratima*): Magda?!?

IZVANA (*sirena se polako udaljava*).

Novak: Magda!!! ZOVI POLICIJU!!!

Telmah (*širi ruke, pijano se smije*): ...A ljudi...! Što ja volim... sirene! A što volim da nam se sve ovo dogodilo... Kako kriče! Kako samo prekrasno kriče...

Novak (*nemoćno*): Magda?!?

Telmah: ...sve te žene!

PRIZOR PETI

Novak, Telmah

Novak (*iza vrata kuhinje, dok se sirena udaljuje i gasi*): Izaći ću! Izaći ću ako mi daš mač!!

Telmah (*polupijano*): A izaći ćeš?... Ha?! Trta! Je li? Ha, ha, ha...! Mač? Mač?...Dat ću ti... mač (*Diže se, govori polako, više za sebe.*)... Dat ću ti ga... Stisla ti se muza tvoja kukavička...? Ha...? Na! Na! Naaaaaaaa...!

Novak (*odškrine vrata, uzima mač*): Udalji se!

Telmah (*se udaljuje*): Evo, kuko moja...

Novak (*izlazi bojažljivo s mačem, nespretno ga drži*): Udalji se.. (*Snažni udarac gonga. Kazaljke svih satova počinju se brzo vrtjeti unatrag.*)

INTERMEZZO IV.

Scena ostaje ista, radnja teče dalje, ali s dna gledališta, gdje je publika, pojavljuje se duh Maxa Bruma. Ukoliko je to ikako izvedivo, on će letjeti nad publikom, prema sceni. Ako je to neizvedivo, kretat će se parterom. No, u oba slučaja njegove su kretnje vrlo spore. Pojavljuje se naglo, iza udarca gonga, osvijetljen u mraku odjednom i iznutra, iz svoje bijele haljine. Blijed je i smiješi se. Prolazi mrakom /kroz/ nad publikom kao u snoviđenju, ali vrlo, vrlo polako - tako da će do pozornice stići tek na samom kraju radnje!

(*Pojavljuje se Katarina u spavaćici, jedva vlada sa sobom, opijeno se njiše na vratima.*)

PRIZOR ŠESTI

Telmah, Novak, Katarina

Katarina (*nemoćno*): Emile... Emile... ne...

Telmah (*šeretski udar mačem, ne obazire se na Katarinu, Novak se obrani*): Gdje si bio za rata? (*Opet udar.*) Gdje? Pisao pjesme u podrumu ili čitao (*Posprdnno.*) viktorijansku prozu? (*Izdaleka se sada čuju potmule eksplozije i gruvaju sve bliže, do kraja.*)

Katarina (*teško vladajući sobom, s vratima*): ...Emile... Pusti ga...

Telmah (*koji kao da se potpuno i odjednom otrijeznio*): Ha? Dat ću ti ja dramu na čitanje! Nisam li ti rekao da moram prijeći na drame! Draame, čovječe! Traaaagedije! I gle kakav sam ja pisac, napraviti ću što nitko nije - dovedimo motive na scenu! Izabрати ih

možeš sam! Biraj! Zašto da te ubijem...? Zbog oca...? Zbog sina...? Ili zbog duha...? (*Kratki tajac.*) Ili da te jednostavno ubijem, tek tako, zbog literature? (*Tajac.*) Biraj... Biraj!!!

Novak (*odstupa polako po sceni, no Telmah ga prijeteci s mačem prati*): Pusti me!

Telmah: Treba li mi uopće motiv za tebe, jadni krvniče? Ti nikad nećeš saznati kolika je moja plemenitost: izaberi taj slavni monolog, jadniče, na čijem kraju ćeš umrijeti! (*Više za sebe.*) Odavno sam ih sve napisao! Odavno ih napamet znam...

Novak: Pusti me!!! Katarina! Reci mu da me pusti!!!

Telmah: Znači, ja biram?!? Budimo dosljedni! Učinimo očekivano...

Novak: Pusti me!

Telmah: Ubit ću te tek tako... zbog literature... Ha? Što kažeš?

Novak: Katarina, dijete moje! Pomozi! Poludio je! Potpuno!

Telmah: Ali ima u ludosti mojoj i neke metode, zar ne? (*Posprdnno, kao sjeća se.*) A da ti nisi onaj vrli pjesnik koji se cijelo vrijeme rata skrivao u podrumu...? (*Brzi i šeretski udar mačem, Novak se nespretno obrani.*) A danas je preveden na brojne strane jezike kao najizvorniji svjedok patnji...? (*Više za sebe.*) Dalje si ti od rata bio... dalje (*Opet udar.*)... i na sigurnijem mjestu od onih koji te sada, vani, kao svjedoka čitaju! (*Udar.*)

Katarina: ...Emile, to nije važno... Emile pusti ga, molim te...

Telmah: A poslije si na televiziji tumačio (*Vrlo ga važno glumi, rukama prema publici.*)... Ja sam se samo htio razlikovati od onih što su nas s brda granatirali... Od zlikovaca... Mi smo sasvim različiti... (*Nagli udar mačem.*) JA SAM DAKLE ISTI!!! Ja, koji sam od prvog dana u rovu! Koji sam ovoj zemlji dao sve!!! I koji takve (*Naglo mačevanje.*) danima i noćima... branim... branim... branim... (*Došli su u položaj ukriženih mačeva, licem u lice.*)

Katarina: To je moj otac Emile! Pusti ga... (*Pada na koljena, puže.*) Samo mi je dobro mislio... samo je dobro mislio... Svi su očevi samo dobro mislili... Emile... Život je važan... samo život... Mi, mi smo važni... sve je drugo ništa... baš ništa...

Telmah: ...Dobro su mislili?!? A što su radili? Što su pisali? (*Novaku.*) Što ste to pisali, draga, usrana, gospodo? (*Odguruje ga, naglo, Novak udara u zid, čuju se eksplozije, bliže.*) Što? Prosvjedna pisma engleskoj Kraljici? (*Dvorski naklon, s mačem.*) A mi...? Mi mali i nezanimljivi pjesnici iz još manjih i još nezanimljivijih, spaljenih, gradova... Mi smo vas branili! Mi!!! (*Eksplozije bliže.*) Evo vam ih sad! Bar malo! A da nas nema, oni bi se posrali po cijeloj vašoj nedodirljivoj, podrumskoj civilizaciji... europskoj kulturi... i svim vašim nojevskim rupama... Evo vam ih sad! Čujete li, Europljani?!? Pred vratima su! Dolaze! Sada pišite pisma! Sada pišite stihove!!! Sada!!!

Katarina (*tetura prostorom, jedva govori*): ... Emile... nemoj, i on ima pravo živjeti... Pusti ga...

Telmah: Da ga pustim?!

Katarina (*nemoćno*): Ništa (*Pada na pod.*), ništa nećeš imati od toga... Samo istu takvu nesreću... Opet... Još veću nesreću...

Telmah: Oduzeo je taj meni sva prava, čak i pravo na nesreću, Kate... Ništa ja više nemam... Sve mi je oduzeo! Sve...

Katarina (*nemoćno puže*): Još imamo vremena Emile, još možemo, još smo isti...

Telmah: Nismo... nismo više isti! Ne, Kate! Ništa više nije isto... ni taj svijet, a ni mi. Gotovo je... sve su uništili... ovakvi (*Na Novaka,*

opet.) ... ovakvi Europljani...! A moje sudjelovanje u toj (*Naglašeno posprdnno.*) "europskoj kulturi" za njih je bio tek puki slučaj! (*Udar mačem, eksplozije bliže.*) Hir ove moje budalaštine... (*Udar mačem.*) Ja opstajem slučajno... A bio sam i ostao na rubu svih vaših događaja, daleko od vaših intriga i prepucavanja, svađa i polemika... (*Eksplozije bliže.*) Ja ne objeđujem za vašim okruglim stolovima, ne pišem PEN-ovske proglose niti objave, ne potpisujem nikakve pamflete niti peticije, meni baš puca prsluk tko je ravnatelj kazališta, a tko kulturni "saobraćajac"!!! (*Eksplozije bliže.*) Ja sam jednostavno nepoznat nitko iz grada ništavila! Netko tko se mora obraniti sam, jer ako se ja neću braniti, tko će? (*Eksplozije.*) Tko će me braniti... Vi?!? Svojim pismima?!? Iz podruma?!? Mogao sam i ja ostati doma i pisati pisma engleskoj Kraljici!!! A nisam! Znaš zašto? (*Tajac.*) Pitam, znaš li zašto?!?

Katarina (*nemoćno se pokušava podignuti s poda*): Nemoj, Emile!!!

Novak (*izbezumljeno*): Zaašto...?

Telmah (*šeretski*): Nisam znao je li joj smrtni mjesec svladao pomrcinu!!! (*Eksplozije.*) Ha, kako je odjednom lako shvatljivo da metafora više ovisi o klimakteriju onoga koji čita, nego li o ugroženosti onoga koji piše?!? Ha?!? Jesi vidio? Njoj je važnija njezina pizda! Kužiš?... NJEZINA PIZDA!!! (*Eksplozije bliže.*)

Novak (*pribranije, oštrije*): Vi ste bolesno frustrirani kreten! Ne mogu svi u rovu! Što misliš, da mi manje volimo svoj dom od tebe? Svoje žene? Svoje kćeri...? Mi smo pjesnici!!! Pjesnici! A ne divljaci!!!

Telmah (*tiho, slomljeno, kroz grmljavinu eksplozija*): Pjesnici...? Pjesnici? Tko je VAS promovirao u to zvanje? Narod? (*Podsmješljivo.*) Partija? (*Prijeteci se opet približava.*) Vlada? (*Naglo mačevanje.*) Udruženje? (*Mačevanje.*) PEN klub? (*Mačevanje.*) Tisak?!!!!

Novak (*se slabo branio, Telmah mu je izbio mač iz ruke, uto je i pao, Telmah potom nad njim, izdaleka eksplozije*).

Telmah (*mu uperi mač pod bradu*): Biti pjesnikom... biti pjesnikom, to znači... to znači (*Očajno i tiho.*) ... pjevati nijem... Bez ikakve nade da će te itko ikada osluhnuti ili čuti... (*Potpuno slomljeno i u velikoj dvojbi, za sebe i vrlo tiho.*) Biti pjesnik, to znači biti Hrvat... (*Kratki tajac.*) A možda je točno i da smo pjevali u pustinji...? (*Tajac. Prodere se.*) Trebalo bi te ubiti!!!

Katarina: Neeeeeee! (*Zatetura i padne.*) Ah...

Novak (*užasuto i sa zadnjom nadom u spas*): Pogledaj je!!! Ubiješ li me, i nju si ubio!!!

Telmah (*zastane, tiše*): Trebalo bi te ubiti... Tebe... I svakoga tko za se sam kaže da je pjesnik... Trebalo bi te ubiti... Svakog psihijatra koji za se kaže da je pjesnik... (*Eksplozije bliže.*) Odavno još... Odmah... Na prvi spomen bilo kakve primisli... Sve psihijatre pjesnike... Psihijatre bolesnike... (*Miče mu mač ispod brade, povlači se, okreće mu leđa i polako i dalje govori slomljeno prilazeći publici.*) Jer vi ste sposobni biti sve: ubojice... koljači... izdajnici... mučitelji, a na kraju se prikazati i kao (*Padne očajno na oba koljena nedaleko Katarine.*) ... žrtve!!!

Novak (*se diže, polako i nečujno grabi mač*).

Telmah (*slomljeno*): Jer ovo je posve vaše vrijeme... a u njem... u njem je sve moje i ljudsko sasma nepotrebno... (*Još tiše, za sebe.*) I zašto onda biti?!? Kad ste toliko bezosjećajni da vam se čovjek čak ne može ni osvetiti... (*Uzima mač objema rukama, donosi ga*

ispred sebe i držeći ga poput križa uspravlja se u klečećem stavu tako da izgleda posve viteški i pobožno.) I vi ste zato jedini pobjednici... Vi neiskorjenjive, neuništive, nakaze bez duše... Ali ne znate, vi jednostavno ne znate...

Duh oca (*je sad došao/sletio/ispred Telmaha, ali ostaje u parteru, širi ruke prema sinu, kao da ga čeka, ali ga ni Telmah, ni Oliver, ni Katarina ne vide*).

Novak (*se uplašeno i prijeteći približava*).

Telmah (*se križa, kao da zna da Novak prilazi iza leđa s mačem*):
...da pjesmu... da pjesnika... i da nijedan narod... ne možete... nikada... (Novak mu zabija mač u leđa, stravičan urlik, snažna eksplozija sasvim blizu.)

Katarina (*tek tad vidjevši, očajno*): NEEEEEEEE!!!

Telmah, *pada polako mrtav ocu u zagrljaj, i dok se kulise još tresu i svjetla trepere, u odzvuku bliske eksplozije - Carmina Burana: O fortuna! - punim tonom, dok cijeli prostor ne proguta potpun i jednostavan*

MRAK

A. D. 1995.